

ISBN 978-80-89051-72-4

9 788089 051724

Všeobecne prospešná oblasť: **Kultúra a duchovné hodnoty**

Vybraná časť
Analýzy socioekonomického
prínosu neziskového sektora
a stavu a trendov rozvoja
občianskej spoločnosti

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR
pre rozvoj občianskej spoločnosti

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

MINISTERSTVO
VNÚTRA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ÚRAD SPLNOMOCNENCA
VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY
PRE ROZVOJ OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

Všeobecne prospešná oblasť: Kultúra a duchovné hodnoty

Vybraná časť publikácie Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti

Vydalo Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Publikácia je vybranou časťou Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti, ISBN 978-80-89051-67-0, ktorá je výstupom národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti, kód projektu v ITMS2014+: 314011V576. Národný projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom operačného programu Efektívna verejná správa.

Rok vydania: 2020

Autori: Bohdan Smieška, Jozef Kovalčík, Tomáš Michalík, Zora Jaurová

Jazyková korektúra: Miroslava Ryšková
Grafický dizajn: Ivan Štefánik

ISBN 978-80-89051-72-4

6.1 VŠEOBECNE PROSPEŠNÁ OBLASŤ: **KULTÚRA A DUCHOVNÉ HODNOTY**

**Vybraná časť Analýzy socioekonomického
prínosu neziskového sektora a stavu a trendov
rozvoja občianskej spoločnosti**

Bohdan Smieška, Jozef Kovalčík,
Tomáš Michalík, Zora Jaurová

Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Vážené čitateľky, vážení čitatelia,

v rukách sa Vám ocitla vyše tisícstránková analýza občianskej spoločnosti a mimovládnych neziskových organizácií rozdelená do viacerých častí. Verím, napriek tomu, že ide o veľa strán, bude tento obsah pre Vás nielen čitateľný a novým poznaním, ale aj inšpiráciou pre Vaše lepšie vnímanie občianskej spoločnosti a mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku.

Som nesmierne rád a hrdý, že sa nám podarilo pre širokú verejnosť a tvorcov verejných politík takúto analýzu, resp. výskum zrealizovať. Je to dobrý príklad toho, ako je možné európske finančné zdroje čerpať zmysluplne. Túto našu prácu považujem za prvý komplexnejší vstup k téme a začiatok pre ďalšiu prácu ako v akademickom, tak aj širšom prostredí.

Veľmi rád by som chcel poďakovať všetkým expertom a ďalším účastníkom, ktorí sa podieľali na procese prípravy a realizácie tohto nášho počinu.

Moja osobitná vďaka patrí Márii Milkovej, zodpovednej za Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Martinovi Mňahončákovi, projektovému manažérovi a tiež jeho projektovému tímu – Marcele Príhelovej, Anete Letušekovej a Eliške Tížňovskej, a taktiež celému Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti za aktívnu pomoc.

Prajem Vám všetkým plnohodnotné a inšpiratívne čítanie.

Martin Giertl

splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

PREDSLOV

Analýza dát s ohľadom na jednotlivé všeobecne prospešné oblasti neziskového sektora bola vypracovaná ako súčasť Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti, ktorá je výstupom národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti (ďalej len „projekt“), kód projektu v ITMS2014+: 314011V576. Projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom operačného programu Efektívna verejná správa.

Táto analýza bola vypracovaná Ministerstvom vnútra SR v rámci Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (ďalej len „ÚSV ROS“) v spolupráci s partnerom národného projektu Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Predložená analýza popisuje socioekonomický prínos neziskového sektora s ohľadom na jeho jednotlivé všeobecne prospešné oblasti. V záujme cielenejších analýz boli v projekte vytvorené sektorové rady, ktoré pokrývajú všeobecne prospešné oblasti neziskového sektora tak, ako ich definuje zákon č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií:

1. kultúra a duchovné hodnoty
2. životné prostredie
3. ľudské práva a advokačné aktivity
4. zdravie
5. sociálne služby a sociálna pomoc
6. vzdelávanie, veda, výskum a vývoj
7. šport
8. dobrovoľníctvo
9. rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc.

Predložená analýza popisuje aktuálny stav jednotlivých všeobecne prospešných oblastí, ich kľúčových aktérov, možnosti financovania, právnu úpravu či kľúčové témy a problémy v daných oblastiach. Následne sú analyzované dáta získané na základe dotazníka k socioekonomickému prínosu neziskového sektora, ktorý bol zostavený riešiteľským tímom z Univerzity Mateja Bela. Pri analýze empirických dát boli využité aj dáta z oblasti stavu a trendov vývoja občianskej spoločnosti.

OBSAH

Predslov // 5

6.1 Všeobecne prospešná oblasť: Kultúra a duchovné hodnoty // 6

- 6.1.1 Vymedzenie definície pojmu kultúra a duchovné hodnoty // 7
- 6.1.2 Úvod // 9
- 6.1.3 Kľúčové otázky/problémy verejnej politiky // 11
- 6.1.4 Dôležité strategické dokumenty v oblasti kultúry // 12
- 6.1.5 Finančná podpora a možnosti financovania // 13
- 6.1.6 Kľúčoví aktéri v oblasti // 18
- 6.1.7 Výskum v oblasti kultúry // 24
- 6.1.8 Výsledky // 26
- 6.1.9 Diskusia // 54
- 6.1.10 Odporúčania // 58
- 6.1.11 Literatúra a zdroje // 61
- 6.1.12 Zoznam použitých skratiek // 62

6.1.1 Vymedzenie definície pojmu kultúra a duchovné hodnoty

Kultúra je skupina významov a interpretácií sveta, ktoré zdieľa určitá skupina ľudí v rámci sociálneho priestoru. V širšom rámci kultúra odkazuje k rozmanitým oblastiam ľudského života, od športu, jedla, náboženstva, až k iným formám spoločného dedičstva daného sociálneho celku.

V užšom rámci je však kultúra aj celkom tvorby, distribúcie, difúzie, zdieľania a užívania tvorivých ľudských produktov. Je súhrnom hmotných a nehmotných statkov, hodnôt, artefaktov a noriem vytváraných ľudskou spoločnosťou, dynamickým systémom aktivít a činností uspokojujúcich ľudské kultúrne a umelecké potreby⁷¹.

V tomto dokumente autori pracujú s pojmom kultúra ako s oblasťou asociovanou najmä so súčasnými umeleckými formami (divadlo, tanec, hudba, vizuálne umenie, literatúra), uchovávaním, ochranou a aktualizáciou kultúrneho dedičstva v jeho hmotnej a nehmotnej podobe (kultúrne pamiatky, všetky formy tradičnej ľudovej kultúry a jej umeleckých foriem a remesiel), no rovnako tak s organizáciami, ktoré takto vymedzenú kultúru produkujú a reprodukovujú, a zároveň sú súčasťou občianskej spoločnosti. Do oblasti kultúry autori radia aj tie činnosti a subjekty, ktoré priamo spadajú do oblasti kreatívneho priemyslu, najmä vydavateľskú činnosť (hudba, literatúra, spoločenské vedy), aktivity z oblasti dizajnu, architektúry, odevného dizajnu, predaja kníh či audiovizuálnych nosičov. V podkapitole s názvom *Kľúčoví aktéri v oblasti* autori definujú základnú štruktúru všetkých aktérov pôsobiacich v kultúre, aby prostredníctvom nej poukázali na to, akú vymedzenú časť a aké subjekty sú tvorené aktérmi z prostredia neziskového sektora/občianskej spoločnosti.

S pojmom kultúra sa od osemnásteho storočia nerozlučne spája dôraz na osobný, a predovšetkým duchovný život jednotlivca. Umenie, zvyčajne ponímané, ako jadro kultúry je teda asociované s vnútorným životom, imagináciou a zachytením autentického a najhlbšieho duchovného prežívania jednotlivca. Z tohto dôvodu je pojem duchovných hodnôt v takomto význame autormi chápaný ako integrálna súčasť vymedzenia pojmu kultúry, s ktorým sa rozhodli pracovať.

⁷¹ Stratégia rozvoja kultúry BSK 2015 – 2020

Autori tejto kapitoly, členovia sektorovej rady pre oblasť zadanú ako „Kultúra a duchovné hodnoty“, si prirodzene uvedomujú, že pojem *duchovných hodnôt* možno interpretovať omnoho širšie, a preto pripúšťajú relevantnú potrebu vziať do úvahy aktivity a aktérov priamo prispievajúcich k rozvíjaniu hodnôt, ako sú dôstojnosť, spravodlivosť, láska, mier, nenásilie, nádej, milosrdnosť a mnohé ďalšie, ktoré sú tiež súčasťou kultúry ako civilizačného úsilia (mnohé z nich sú prirodzenou súčasťou umenia a kultúry aj v užšom zmysle), pričom môžu byť inšpirované prirodzenou ľudskou túžbou po transcendentii, vychádzajú z rôznych zdrojov spirituality, potreby kontemplácie, artikulovania morálky, ako aj náboženskej viery, a ktoré sú v mnohorakej podobe prítomné aj v občianskej spoločnosti na Slovensku.

Vzhľadom na typ svojej expertízy autori uprednostnili zamerať sa na vymedzenie *kultúry* v užšom zmysle tak, ako ho predostierajú v predošlých odsekoch. Zároveň navrhujú, aby pre oblasť zarámčovanú ako „duchovné hodnoty“ vznikla samostatná kapitola, prostredníctvom ktorej by bol vytvorený adekvátny priestor pre autorov, ktorí dokážu túto oblasť relevantne popísať vďaka dostatočnej miere vlastnej expertízy. Napokon, vytvorenie samostatného priestoru pre oblasť *duchovných hodnôt* zároveň prispieva k príležitosti dôslednejšie popísať základnú problematiku *kultúry* ako významnej súčasti občianskej spoločnosti z pohľadu jej vývoja, možností financovania, prehľadu aktérov a ich aktivít, ako i pretrvávajúcich problémov.

6.1.2 Úvod

Vnímanie roly kultúry a umenia je v slovenskom prostredí ešte stále zotrvačne chápané ako akási spoločenská nadstavba a nie kľúčový nástroj potrebný pre porozumenie protirečivosti spoločenských pohybov a ich kultiváciu.

Turbulentný proces politických a spoločenských zmien po novembri 1989 prirodzene zasiahol aj oblasť kultúry. Od začiatku 90. rokov prakticky až po súčasnosť je jej rola v spoločnosti interpretovaná rôzne. Časť ponovembrových politických elít prejavovala priam neotrasiteľnú vieru v blahodarné účinky fungovania trhu, a pravdepodobne sa spoliehala sa na to, že postavenie kultúry v spoločnosti bude determinované pôsobením jeho „neviditeľnej ruky“. Už počiatočná skúsenosť mnohých aktérov konfrontovaných s trhovou realitou však poukazovala na neudržateľnosť takéhoto chápania a rozvíjania kultúry ako dôležitej spoločenskej hodnoty.

Iná časť politických elít, najmä tá, ktorá stála na čele procesu osamostatnenia Slovenska a vládla mu do roku 1998, rozumela role kultúry, predovšetkým, ako propagandistickému nástroju, prostredníctvom ktorého je potrebné oslavovať všetko, čo súvisí s najčistejšími, a teda najcnostnejšími národnými črtami. Postavenie, právne ukotvenie kultúry a jej prejavy, vrátane živého umenia, sa snažila podrobiť si prostredníctvom etatistického prístupu – udeľovaniu štátnej podpory tomu, čo považovala za svojej perspektívy za dostatočne národné, resp. prostredníctvom štátneho centralistického dirigizmu. Najlepším príkladom takéhoto dirigizmu, a zároveň jeho vyvrcholením, bola implementácia modelu tzv. intendantúra, ktorú zaviedol v roku 1996 vtedajší minister kultúry. O dovtedajšiu právnu subjektivitu prišli dve stovky kultúrnych inštitúcií, ktoré boli jednak organizačne začlenené pod nové, stredné články riadenia, a súčasne prišli o svoju autonómnu umeleckú slobodu, a rovnako o možnosť disponovať vlastnými rozpočtami.

Tzv. nezávislá scéna, často označovaná aj ako nezriaďovaná kultúra, čím sa myslí kultúrna sféra mimo zriaďovateľskej pôsobnosti štátu, miest alebo obcí – teda kultúrne a umelecké subjekty, ktoré pomaly vznikali zdola, zo slobodného podhubia postupne sa vzťahujúcej občianskej spoločnosti, a ktorých množstvo sa dalo v 90. rokoch ľahko spočítať na úrovni celej krajiny, zápasili o svoje prežitie aj uznanie. Bolo tomu tak preto, lebo okrem existencie prvého štátneho dotačného systému s názvom Pro Slovakia (1990), boli takmer výlučne závislé buď na veľmi nepravidelnej a skôr nesyستمovej podpore z privátneho podnikateľského

prostredia (počiatky sponzoringu), alebo na zanedbateľných príspevkoch niektorých samospráv. Niektorým subjektom sa podarilo získavať podporu prostredníctvom grantov od veľkých zahraničných nadácií, ktorých pobočky sa postupne udomáčňovali i na Slovensku.

Paradoxne, autoritatívne presadzovanie modelu intendantúr a následný vzdor a kolaps mnohých kultúrnych inštitúcií významným spôsobom prispel k dovtedy nebývanej mobilizácii kultúrnej scény v celej krajine. Od lokálnych štrajkov odohrávajúcich sa priamo v kultúrnych inštitúciách (najmä divadiel) viacerých slovenských miest, ktoré boli podporované postupne čoraz väčšou časťou zainteresovanej kultúrnej verejnosti a angažovanejšou občianskou spoločnosťou zvädzajúcou zápas s „mečiarizmom“, vyústil do viacerých zhromaždení pred budovou Ministerstva kultúry v Bratislave, či dokonca do jej obsadenia a pamätného úteku vtedajšieho ministra zadným vchodom, s kabátom prehodeným cez hlavu. Výsledkom bolo, že dotknuté inštitúcie získali späť svoju právnu subjektivitu a prešli do zriaďovateľskej pôsobnosti stredných a nižších článkov štátnej správy (vtedajších krajských a okresných úradov).

Po zmene v parlamentných voľbách v roku 1998 sa podarilo naštartovať niekoľko politických procesov, ktoré napokon podnietili uskutočnenie územnosprávnej reformy, a tým aj prechod mnohých kultúrnych inštitúcií pod zriaďovateľskú pôsobnosť samosprávnych krajov (*pozn. po roku 2001*), resp. miest a obcí.

Súčasne s týmito procesmi sa čoraz naliehavejšie začali ozývať expertné ako aj aktivistické hlasy z tej časti občianskej spoločnosti, ktorá zastupovala oblasť kultúry. Tieto hlasy volali po potrebe poskytovania dlhodobej a systematickej podpory z verejných zdrojov na svoje aktivity, po zjednodušovaní administratívnych a finančných procedúr, ale aj po potrebe vytvorenia stratégie rozvoja kultúry, resp. jej komplexnej reformy vo všetkých oblastiach, pretože tá neprebehla dodnes. Žiaľ, tieto hlasy zostávali dlhodobo nevypočuté, naopak, často boli vo verejnom diškurze znova prehlúsené inými hlasmi – nezriedka elitných aktérov z kultúrnej sféry – ktoré spochybňovali takúto ambíciu, a často ju kritizovali ako akýsi relikv socializmu, odvolávajú sa pritom na potrebu protirhových reforiem a znižovania verejných výdavkov.

Napriek mnohým nepriaznivým ekonomickým, inštitucionálnym a spoločenským podmienkam, napriek protichodným politickým tlakom popísaným v úvode kapitoly, sa kultúrny občiansky sektor postupne rozrástol až do svojej dnešnej šírky a pestrosti. Najvýznamnejšími systémovými zmenami, ktoré k tomuto rozvoju prispeli, boli popri postupnom vzniku troch verejnoprávnych fondov aj sprístupnenie možnosti asigñácie 2 %

dane z príjmov fyzických a právnických osôb, a tiež aktivity viacerých nadácií, ktoré zamerali svoju pozornosť na potreby tohto špecifického sektora. Svoju rolu zohráva i postupný, hoci finančne stále nedostatočný, nábeh dotačných schém krajských a miestnych samospráv, ako i narastajúci emancipačný náboj aktérov pôsobiacich v nezávislej kultúre a ich schopnosť lepšie sa kolektívne organizovať, rozvíjať sa a spolupracovať, a tým aj efektívnejšie obhajovať svoje záujmy.

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.1.3 Klúčové otázky/problémy verejnej politiky

Kľúčovým pretrvávajúcim problémom kultúry je dosiaľ neuskutočnená, dôsledná, komplexná reforma kultúry vo všetkých jej oblastiach a s tým súvisiace:

- nedotiahnutá fiškálna decentralizácia vo vzťahu k uskutočnenej územnosprávnej reforme (2001),
- pretrvávajúce asymetrické postavenie a financovanie nezriaďovanej kultúry vo vzťahu k zriaďovanej,
- nedostatok systémových nastavení umožňujúcich viaczdrojové financovanie aktérov v kultúre všeobecne.

Ďalej:

- celkovo nízky objem prostriedkov z verejných zdrojov určených na kultúru,
- chýbajúci zákon o sponzoringu v kultúre,
- nedotiahnutý satelitný účet a z toho prameniaca nedostatok relevantných dát o sektore kultúry ako celku,
- zle nastavené priority čerpania európskych zdrojov v oblasti kultúry,
- absentujúca relevantná verejná politika v oblasti kultúrneho a kreatívneho priemyslu (KKP),
- žiadne, podpriemerné, resp. úplne formálne verejné kultúrne politiky na úrovni väčšiny samospráv a neadekvátne dotačné schémy na podporu kultúry z týchto zdrojov.

6.1.4 Dôležité strategické dokumenty v oblasti kultúry

- **Stratégia štátnej kultúrnej politiky Ministerstva kultúry SR, 2005**
- **Strategické priority rozvoja kultúry pre roky 2012 – 2016, MK SR, 2013**
- **Stratégia rozvoja kultúry na Slovensku 2014 – 2020, MK SR**
Bola schválená vládou SR v roku 2014. Za zmienku stojí, že oproti dovtedajším strategickým materiálom pre oblasť kultúry ponúka predovšetkým aktualizovaný pohľad na kultúru, ktorú po prvý raz pomenúva ako komplexný zdroj hodnôt, ekonomické hodnoty nevynímajúc. Stratégia pomenúva kľúčové strategické oblasti, návrh priorít a opatrení.
- **Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike, 2014**
- **Akčný plán realizácie Stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike, Ministerstvo kultúry SR a Ministerstvo hospodárstva SR, november 2015** Tento akčný plán bol však skôr akýmsi generickým výpočtom rôznych typov aktivít rezortov ako štruktúrovaným a reálnym napĺňaním uvedenej stratégie. Aj preto do dnešného dňa zaznamenal len malé výsledky a nijakým spôsobom nedokázal prepojiť prijatú stratégiu, napríklad na programovanie a implementáciu EŠIF v oblasti kreatívneho priemyslu.
- **Akčný plán k Stratégii rozvoja kultúry SR na roky 2018 – 2020, MK SR, november 2017**
- **Stratégia rozvoja kultúry v Žilinskom samosprávnom kraji 2007 – 2013**
Do prípravy stratégie boli zapojené regionálne a lokálne organizácie Žilinského kraja, ktoré spoločne v partnerstve s kultúrnymi inštitúciami, slovenskými i zahraničnými expertmi a profesionálmi z regiónu analyzovali, podstupovali a iniciovali procesy zahŕňajúce rozvinutie regionálnej kultúrnej politiky. Stratégia disponovala vysokou kvalitou, avšak implementačná fáza za ňou výrazne zaostávala a mnohé ciele ostali nenaplnené.
- **Stratégia rozvoja kultúry BSK 2015 – 2020, Bratislavský samosprávny kraj, 2014**
Túto stratégiu uvádzame preto, lebo je jednak komplexná, vznikala participatívne a zásadným spôsobom pomenúva doterajšie deficity a asymetrie v oblasti vnímania aktérov v kultúre z prostredia občianskej spoločnosti a definuje záväzok o systematickej podpore týchto aktérov.

K vyššie uvedeným strategickým dokumentom, s výnimkou tých, ktoré sme okomentovali v pozitívnom duchu, je potrebné vo všeobecnosti

konštatovať najmä ich vágnosť, absenciu vízie, merateľných cieľov a ich indikátorov, z čoho vyplývala nemožnosť priebežného overovania ich reálnej implementácie.

6.1.5 Finančná podpora a možnosti financovania

Problematiky financovania nezávislej alebo tzv. nezriadovanej kultúry, teda kultúrnych aktérov, ktorí vznikli z autentickej potreby zdola, v prostredí občianskej spoločnosti, sme sa čiastočne dotkli už v predošlých kapitolách. V úvodnej časti tejto kapitoly ponúkame stručný prehľad vývoja možností financovania kultúry zo štátnych (verejných) zdrojov. Ešte v roku 1990 vypracovalo Ministerstvo kultúry SR návrh zákona o štátnom fonde kultúry s názvom **Pro Slovakia**, ktorý bol schválený Slovenskou národnou radou v roku 1991. Pro Slovakia bola definovaná ako účelový fond na podporu rozvoja kultúry a umenia a po prvý raz v novodobej histórii krajiny sa začal uplatňovať pokus o spôsob financovania kultúry na odlišnom princípe ako doposiaľ.

Hoci bola Pro Slovakia štátnym fondom (správu fondu vykonávalo priamo ministerstvo kultúry a Rada fondu, menovaná ministrom i na základe nominácií záujmových a strešných kultúrnych a umeleckých združení, bola jeho poradným orgánom) jeho štruktúra a od nej odvodený spôsob rozhodovania o poskytovaní podpory vykazovali znaky samosprávneho princípu, ktoré nahrádzali princíp štátneho centralizovaného dirigizmu. Ako súčasť fondu vznikli popri Rade aj odborné komisie, ktoré posudzovali predložené žiadosti o podporu (o ktorú sa podľa zákona mohli uchádzať právnické aj fyzické osoby bez bližšej špecifikácie, tzn. že o takúto podporu boli po prvý raz oprávnené uchádzať sa aj subjekty z prostredia občianskej spoločnosti) v oblastiach delených podľa žánrov – divadlo, výtvarné umenie, hudba, literatúra, film, ďalej v oblastiach obnovy pamiatok, inštitucionálnej podpory galérií, múzeí, divadiel či v oblasti podpory prezentácie slovenskej kultúry a umenia v zahraničí.

V roku 2001 došlo k zrušeniu Štátneho fondu kultúry Pro Slovakia a jeho transformácii do štruktúry Ministerstva kultúry SR. Činnosť fondu tak od 1. januára 2002 prešla na novovzniknutý odbor Pro Slovakia Ministerstva kultúry SR. Zo štátneho fondu, ktorý môžeme charakterizovať ako počiatok grantového systému MK SR, sa tak po desiatich rokoch jeho existencie stáva odbor MK SR, ktorý je zároveň programom fungujúcim pod rovnakým názvom.

Udeľovanie dotácií medzi rokmi 2001 až 2004 sa realizovalo na základe zákona č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci. Ďalšími programami v grantovom systéme MK SR v tomto období boli: Obnovme si svoj dom, Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií, Umenie, Audiovizia, Kultúrne aktivity národnostných menšín, Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva, Nehmotné kultúrne dedičstvo a kultúrno-osvetová činnosť a Kultúrne poukazy.

Medzičasom, v roku 2008 vzniká po dlhších diskusiách zainteresovanej obce s MK SR zákon o **Audiovizuálnom fonde SR** (AVF SR). Fond je zriadený ako verejnoprávna inštitúcia s vlastnými samosprávnymi orgánmi. Program Audiovizia od roku 2009 prestáva byť súčasťou grantového systému MK SR.

V roku 2010 vzniká zákon č. 434/2010 Z. z. O poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktorý sa stáva základným rámcom poskytovania podpory (dotácií) pre kultúru a umenie vo všetkých vyššie vymenovaných oblastiach (programoch) s výnimkou audiovizie.

V roku 2014 vzniká zákonom **Fond na podporu umenia** (FPU). Fond sa zriaďuje ako verejnoprávna inštitúcia zabezpečujúca efektívnu podporu umeleckých aktivít, kultúry a kreatívneho priemyslu, ktorá je nezávislá od ústredných orgánov štátnej správy. Fond nahradil podstatnú časť dovtedajšieho dotačného systému ministerstva kultúry. Pod správou ministerstva kultúry po zriadení fondu ostalo poskytovanie dotácií na ochranu, obnovu a rozvoj kultúrneho dedičstva, keďže spôsob politiky a podpory ochrany kultúrneho dedičstva a profesionálne zázemie potrebné na ich rozvoj je odlišné od oblasti tzv. živého umenia. Pod správou ministerstva kultúry naďalej zostala aj podpora kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva a kultúrne poukazy.

V roku 2017 vzniká **Fond na podporu kultúry národnostných menšín** (KULT MINOR). Fond je nezávislá verejnoprávna inštitúcia, ktorej poslaním je podporovať a stimulovať kultúru národnostných menšín v oblasti kultúrnych a vedeckých aktivít národnostných menšín, najmä vytváraním podporných mechanizmov pre tvorbu a šírenie kultúrnych a vedeckých hodnôt.

Vznik všetkých troch vyššie uvedených verejnoprávných fondov považujeme za najzásadnejšiu pozitívnu systémovú zmenu v oblasti financovania kultúry prostredníctvom verejných zdrojov na národnej úrovni v ponovebrovej histórii SR. Ich vznik umožnil priniesť do prostredia

živej kultúry a umenia viac peňazí, rozšírenie rozsahu podporovaných foriem umenia, zvýšenie počtu uchádzačov aj podporených subjektov, odborné rozhodovanie so zdôvodnením a jeho zverejňovaním. Existencia všetkých fondov tak dozaista významným spôsobom prispieva k rozvoju nezriaďovanej profesionálnej kultúry z prostredia občianskej spoločnosti, umožňuje jeho väčšiu stabilitu a prináša potenciál na jej ďalší rozvoj.

Vo vzťahu k možnostiam financovania aktivít občianskej spoločnosti v oblasti kultúry netreba zabudnúť na dotačné nástroje, ktoré postupne vytvárajú viaceré samosprávne orgány na krajskej aj obecnej úrovni. Niektoré dotačné schémy sa aj pod vplyvom vzniku vyššie uvedených celoštátnych verejnoprávnych fondov postupne stali relatívne transparentnými a odbornými, i keď z hľadiska alokovaných čiastok stále nie postačujúci nástrojmi, prostredníctvom ktorých môžu na svoju činnosť získať podporu menšie podujatia alebo aktivity v širokej oblasti profesionálnej aj neprofesionálnej kultúry a umenia.

Príkladom dobrej praxe tak v koncipovaní verejnej kultúrnej politiky ako i financovania nezriaďovanej kultúry môže byť Bratislavský samosprávny kraj a jeho **Bratislavská regionálna dotačná schéma na podporu kultúry** (od roku 2015), do fungovania ktorej sa preniesli viaceré pozitívne aspekty pôsobenia verejnoprávnych fondov. Žiaľ, hoci v *Stratégii rozvoja kultúry BSK 2015 – 2020* bola definovaná ambícia podporovať nezriaďovanú kultúru sumou 1 mil. eur ročne, výška alokovanej sumy postupne klesala až k sume 400-tis. eur v roku 2020.

Za progresívnu systémovú zmenu vo financovaní kultúry na miestnej úrovni možno považovať vznik **Nadácie mesta Bratislavy** (2020) ako nadácie založenej hlavným mestom SR, ktorá nahradila dovtedajší grantový program mesta Ars Bratislavenis, existujúci 15 rokov. Tento grantový program bol systémom malých grantov (priemerná výška podpory dosahovala 700 €) a bol dlhodobo podrobovaný kritike kultúrnej obce z prostredia občianskej spoločnosti kvôli nejasnému zámeru, nemožnosti vyhodnotenia dopadov a veľmi nízkej finančnej alokácii, absolútne nereflektujúcej dopyt v sektore. Nejasný bol aj výber hodnotiteľov, odborná relevancia či pravidlá hodnotenia.

Naproti tomu, medzi základné princípy fungovania novej nadácie patrí princíp tzv. *predĺženej ruky*, kedy bola dôvera mestského zastupiteľstva odovzdaná do rúk odborníkov, tak v správnej rade nadácie ako i v odborných hodnotiacich komisiách. Vznikli programové línie na podporu kultúry, komunit ako aj umelecký štipendijný program. V niektorých prípadoch sa stali oprávnenými aj výdavky na investície alebo inštitucionálne

aspekty fungovania organizácií. A v neposlednom rade, do nadácie prítiekol výrazne väčší balík prostriedkov na granty ako predtým (v roku 2020 dosahuje výšku 600-tis. eur). Takáto paradigmatická zmena vo financovaní nezriaďovanej kultúry prináša rozvojové impulzy do prostredia tejto scény a v kombinácii s ďalšími verejnými aj súkromnými zdrojmi prispieva k jeho stabilizácii a možnostiam ďalšieho rozvoja.

Napriek sprostredkovaniu dvoch pozitívnych príkladov z metropoly krajiny, v jej zvyšku vo všeobecnosti však, stále platí skôr skutočnosť, že samosprávy obvykle nepovažujú podporu nezriaďovanej kultúry z verejných zdrojov za prioritu, čoho dôkazom je, že ju často administratívne a aj v témach dotačných schém (s celkovo nízkymi alokáciami) často spájajú so športom, školstvom a voľnočasovými aktivitami.

Ďalším z paradoxov je, že aktéri z nezávislej scény, t. j. z prostredia občianskej spoločnosti, nezriedka súťažia pri uchádzaní sa o verejné zdroje s aktérmi, ktorí existujú so štatútom príspevkových organizácií zriaďovaných štátom, krajinami alebo obcami. Tieto subjekty dostávajú od svojich zriaďovateľov približne 60-70 % prostriedkov svojho ročného rozpočtu (tie sú obvykle určené na mzdy personálu a umeleckého kolektívu, prevádzkové náklady a pod.) a o zvyšok, teda zdroje na ďalšiu kultúrnu alebo umeleckú činnosť, sa potom obracajú najmä na verejnoprávne fondy. Pre objektivitu treba uviesť, že mnohé zriaďované kultúrne inštitúcie by bez podpory z týchto zdrojov nedokázali realizovať množstvo dôležitých aktivít, pretože napríklad v prípade FPU ide o jedinou existujúcu dotačnú schému, ktorá je pre tento segment určená.

Akokoľvek, východiskové inštitucionálne podmienky zriaďovaných aktérov sú úplne odlišné od podmienok nezriaďovaných aktérov, a preto napriek celkovej podfinancovanosti kultúrneho sektora nemožno hovoriť o rovnakej štartovacej čiare a ani o dostačujúcom spôsobe takého financovania nezávislej kultúry, ktoré by umožňovalo tejto scéne relevantný rozvoj vlastných kapacít alebo udržateľnosti. Je pravdou, že v rámci dotačného portfólia FPU existujú aj možnosti financovania vlastného rozvoja občianskych organizácií, týchto prostriedkov však nie je dostatok na to, aby pre nezriaďovaný sektor ako celok prinášali signifikantnú zmenu.

Na Slovensku chýba aj tradícia individuálneho prístupu k podpore umenia a možnosti pre účasť súkromných subjektov, napr. v podobe zákona o sponzoringu. Tieto nástroje sú komplexnou otázkou pre niekoľko ministerstiev. Niektoré veľmi užitočné nepriame nástroje už však boli zavedené aj u nás a pre mnohých aktérov z prostredia občianskej spoločnosti prinášajú dôležité finančné impulzy: občania, živnostníci a firmy môžu priamo rozhodnúť, venovať **2 % zo svojich daní** na konkrétny,

teda aj kultúrny účel. Inštitút uchádzania sa o 2 % využíva obrovské množstvo subjektov pôsobiacich tak v oblasti profesionálnej, ako i neprofesionálnej kultúry. Uplatňuje sa aj znížená sadzba dane z pridanej hodnoty na knihy vo výške 10 %. K návrhom ďalších daňových stimulov zameraných na podporu kultúrnych aktivít a kultúrneho priemyslu má však „slovenské“ ministerstvo financií dlhodobo odmietavý postoj.

Súkromný sektor tak prispieva k podpore kultúry a umenia najmä prostredníctvom súkromných nadácií, zväčša korporátnych, ako sú napr. **Nadácia Tatra banky**, **Nadácia VÚB**, alebo **Nadácia Orange**, ktoré si na tento účel obvykle spätne alokujú 2 % podiel dane z príjmov na účet nadácie s totožným názvom, ako je názov korporácie, ktorá dane platí. Tento zdroj je dôležitým doplnkovým zdrojom financovania pre mnohých aktérov v nezávislej alebo neprofesionálnej kultúre, resp. vhodným pre mnohé menšie ad hoc realizované aktivity profesionálnych aj amatérskych podujatí, avšak zo všetkých popísaných je zároveň najmenej stabilným, v dôsledku nepredvídateľnosti výhľadových marketingových zámerov tej ktorej korporácie. Myslíme si však, že aj v prípade takýchto nadácií existujú príležitosti v podobe možnosti vytvárania dlhodobých záväzných verejno-súkromných partnerstiev s krajskými alebo miestnymi samosprávami, ktoré by mohli spolu efektívne násobiť synergiu prameniacu z vyšších alokácii na podporu kultúrneho života.

Aktérky a aktéri pôsobiaci v oblasti kultúry sa v súčasnosti nezriedka uchádzajú o finančnú podporu aj prostredníctvom *crowdfundingových* kampaní. Existujúce online platformy, zbierkové kampane z prostredia kultúry, obvykle vítajú a mnohé z nich boli veľmi úspešné. Tento spôsob podpory umožňuje kultúrnym aktérom bližšiu a štruktúrovanú komunikáciu so svojimi cieľovými skupinami – publikom, a súčasne vytvára vhodný rámec na transparentné skladanie účtov, čo posilňuje rozvoj všeobecnej spoločenskej dôvery. Na druhej strane, pre etablovanejších kultúrnych operátorov, organizátorov či umelcov je takýto zdroj podpory iba doplnkovým, pretože hoci dokáže zabezpečiť financovanie konkrétnej aktivity, podujatia či vznik jednorazového umeleckého produktu, nedokáže saturovať potrebu kontinuálnej činnosti a rozvoja udržateľných kapacít kultúrnych aktérov.

Práve nedostatok disponibilných zdrojov (či oprávnených výdavkových položiek vo verejných dotačných a súkromných grantových schémach) potrebných na rozvoj vlastných inštitucionálnych kapacít a dlhodobej udržateľnosti je pritom kľúčovým deficitom, ktorému čelia mnohé subjekty z prostredia občianskej spoločnosti pôsobiace v oblasti profesionálnej kultúry. Typickými problémami mnohých aktérov sú napríklad absencia vlastných priestorov, zastaraná technická infraštruktúra,

„prekarizované“ nízko platené pracovné pozície či nedostatok udržateľných personálnych kapacít potrebných na kvalitné riadenie rozvoja takýchto organizácií.

Tieto deficity pritom mnohé subjekty čiastočne vykrývajú príjmami z vlastnej činnosti (zisky zo vstupného, predaja umeleckých produktov, resp. pridruženej podnikateľskej činnosti a pod.), ale ich prínos obvykle nie je dostatočne veľký na to, aby zabezpečil potrebnú udržateľnosť.

6.1.6 Kľúčoví aktéri v oblasti

KTO SÚ AKTÉRI V KULTÚRE – ZÁKLADNÉ ČLENENIE

a) Verejné inštitúcie

- **Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (MK SR)** je ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre: štátny jazyk, ochranu pamiatkového fondu, kultúrne dedičstvo a knihovníctvo, umenie, autorské právo a práva súvisiace s autorským právom, kultúrno-osvetovú činnosť a ľudovú umeleckú výrobu, prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí, vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, médiá a audiovizíu, podporu kultúry národnostných menšín. (zdroj: web MK SR)
- **Fond na podporu umenia** ako verejnoprávna inštitúcia je prostredníkom medzi ústrednými orgánmi verejnej správy a neziskovým sektorom, ktorý do jeho fungovania môže aktívne vstupovať cez nominácie členov do jeho orgánov. Medzi poslanie a povinnosti FPU patrí aj komunikácia s relevantnými aktérmi v tejto oblasti, na základe ktorej môže následne prijímať kroky predovšetkým v oblasti smerovania podpornej činnosti. FPU vďaka svojej nezávislosti od priameho politického rozhodovania môže flexibilne reagovať na akútne potreby sektora, no rovnako má nástroje na to, aby svoje aktivity plánoval aj v dlhodobějších horizontoch.
- **Audiovizuálny fond** a **Fond na podporu kultúry národnostných menšín KULT MINOR** sú obdobne dôležitými verejno-právnymi aktérmi v oblasti podpory audiovizuálnej tvorby, resp. podpory kultúry národnostných menšín na území SR.
- **Umelecké fondy: Literárny fond, Hudobný fond a Fond výtvarných umení.** Činnosť umeleckých fondov má charakter umeleckej samosprávy. Členovia výborov sekcií sú volení jednotlivými zaregistrovanými tvorivými združeniami a profesionálnymi organizáciami pôsobiacimi v príslušnej tvorivej oblasti na základe zásad a pravidiel

obsiahnutých v štatútoch jednotlivých fondov, rady sú následne tvorené predstaviteľmi výborov sekcií. Hlavným zdrojom príjmov umeleckých fondov sú príspevky príjemcov autorských odmien a odmien výkonných (reprodukčných) umelcov, príspevky za použitie voľných diel a príspevky užívateľov diel.

- Ďalšie orgány štátnej správy alebo samosprávy majúce priamy dosah na tvorbu verejných politík, postavenie a financovanie ďalších aktérov v kultúre, akými sú napríklad Ministerstvo financií SR, Ministerstvo hospodárstva SR, samosprávne kraje, mestá a obce.
- **Verejné vzdelávacie inštitúcie a ústavy/vedecké a dokumentačné pracoviská** – v širšom zmysle celkovo základné, stredné, vysoké školy a univerzity, v užšom rámci umelecké školy – ZUŠ, konzervatóriá, ŠUV, VŠVU, VŠMU a pod., ďalej napr. Divadelný ústav, Slovenský filmový ústav, Literárne informačné centrum, Historický ústav SAV – Oddelenie architektúry a pod.
- **Zahraničné kultúrne inštitúty**
- **Médiá verejnej služby**

b) Sústava kultúrnych subjektov priamo napojených na verejné rozpočty

- Kultúrne subjekty zriadené osobitným zákonom (Matica slovenská)
- Kultúrne subjekty zriaďované ústrednými orgánmi štátnej správy (erbové štátne inštitúcie ako SND, SNM, SNG)
- Kultúrne subjekty zriaďované samosprávnymi krajinami (divadlá, knižnice, galérie, múzeá, osvetové strediská a pod.)
- Kultúrne subjekty zriaďované mestami a obcami (knižnice, kultúrne domy, galérie, múzeá, spevácke zbory a pod.)
- Kultúrne subjekty zaštitené vyššie uvedenými subjektmi (súbory, krúžky a pod.)

c) Rozmanitý súbor aktérov kultúrneho diania, pôsobiacich nezávisle od zriaďovaných inštitúcií a mimo priameho napojenia na verejné rozpočty

- **Kultúrne subjekty občianskeho sektora** – zriadené najobvyklejšie prostredníctvom právnej formy občianskeho združenia, zriedkavejšie neziskovej organizácie, resp. združenia právnických osôb, ako napríklad profesionálne aj amatérske divadlá, galérie, kiná, kultúrne centrá, nekomerčné vydavateľstvá, nekomerčné hudobné kluby, umelecké kolektívy v najrôznejších žánroch a druhoch súčasného profesionálneho aj neprofesionálneho umenia, združenia organizátorov kultúrnych podujatí, rôznorodé strešné asociácie a organizácie

združujúce sa pod vyššie uvedenou právnou formou, ktorú často využívajú tak zriadené, ako aj nezriadené kultúrne subjekty, či jednotlivci naprieč celým spektrom druhov a žánrov umenia pri snahe o lepšiu prepojenosť, informovanosť alebo obhajobu kolektívnych záujmov, ďalej zoskupenia reprezentujúce tradičnú ľudovú kultúru – ľudových umelcov, remeselníkov a výrobcov, združenia zaoberajúce ochranou, resp. aktualizáciou hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva a pod. V neposlednom rade medzi subjekty občianskeho sektora zaraďujeme aj neformálne zoskupenia, platformy či iniciatívy realizujúce sa v oblasti kultúry a umenia, resp. obhajujúce svoje záujmy v tejto oblasti.

KLÚČOVÉ STREŠNÉ SUBJEKTY, ASOCIÁCIE A PLATFORMY ZDRUŽENÉ V OBČIANSKOM SEKTORE (ABECEDNE):

Anténa – Sieť kultúrnych centier a organizácií, ktoré pôsobia v oblasti nezávislého súčasného umenia a kultúry na Slovensku. Vyvíja aktivity smerujúce k zlepšovaniu pozície nezávislej kultúry v spoločnosti. Cieľom je zastupovať nezávislé kultúrne centrá v komunikácii s orgánmi štátnej správy a samosprávy, zlepšiť ich postavenie v systéme kultúrnej politiky a prispieť k vytvoreniu profesionálnych podmienok pre fungovanie nezávislej kultúry a umenia. (zdroj: web Anténa)

Creative Industry Forum (CIF) – Združenie zastrešuje od roku 2008 subjekty pôsobiace v kreatívnom priemysle s cieľom propagovať kreatívny priemysel ako zásadný prvok slovenského hospodárstva a presadzovať jeho záujmy, s cieľom spoluvytvárať optimálne podmienky pre rozvoj kreatívnej ekonomiky. Tvorí v princípe akúsi „asociáciu asociácií“, ktorá združuje viaceré segmenty kreatívneho priemyslu, najmä v oblasti televízneho a rozhlasového vysielania, filmovej a televíznej produkcie, reklamy, filmovej distribúcie, herného priemyslu či telekomunikácií, ale aj módného priemyslu či hudby. CIF spolupracuje s ďalšími subjektami s cieľom zbierať podnety a podklady od sektorov kreatívneho priemyslu a na ich základe prinášať kvalifikované riešenia, prospešné pre tento priemysel ako celok. Významnú časť činnosti CIF tvorí komunikácia s rôznym typom orgánov štátnej správy, pripomienkovanie legislatívy, tvorba analytických a strategických materiálov, zber dát a organizácia vzdelávacích a networkingových podujatí a projektov.

Otvorené fórum Zachráňme kultúru – Neformálna platforma zložená z nezávislých odborníkov z oblasti kultúry a kreatívneho priemyslu sa snaží kontinuálne pracovať na riešení situácie v súvislosti so záchranou

neštátnych i štátnych kultúrnych podujatí, projektov, infraštruktúry, a najmä tvorivého, organizačného a technického potenciálu. (zdroj: *web Zachráňme kultúru*)

PLAST – platforma pre súčasný tanec je strešnou organizáciou, ktorej členmi sú jednotliví umelci a umelkyne pôsobiaci v oblasti tanca, no rovnako tak združuje tanečné zoskupenia, ktoré pôsobia na Slovensku. Primárnou ambíciou združenia je presadzovanie záujmov tohto segmentu umenia, prezentácia súčasných tanečných diel verejnosti, ale aj tanečnej scény ako celku doma aj zahraničí. (zdroj: *web PLAST*)

Platforma KU.BA – Kultúrna Bratislava je otvorená neformálna platforma občianskych kultúrnych a umeleckých iniciatív a nezávislých profesionálov, ktorí pôsobia v oblasti živej kultúry na území Bratislavy a ktorí majú záujem na kultúrnom rozvoji mesta a kraja. (zdroj: *web: Kultúrna Bratislava*)

Rada galérií Slovenska je odborný a koordinačný orgán zbierkotvorných galérií registrovaných na území Slovenska, ktoré odborne budujú, spracovávajú, uchovávajú a zverejňujú trvalý zbierkový fond výtvarného umenia. Ako občianske združenie bola registrovaná v roku 1998. Jej členmi sú registrované galérie pôsobiace na území Slovenska, zastúpené riaditeľom a zvolenými odbornými zamestnancami galérií. Rada pomáha riešiť problémy jednotlivých galérií, problémy vo vzťahu medzi nimi a inými orgánmi a organizáciami, spolupracuje s orgánmi štátnej správy a samosprávy, podieľa sa na tvorbe koncepcií a stratégií v oblasti kultúry, na vzdelávaní odborných pracovníkov, podporuje a realizuje významné odborné projekty. (zdroj: *Web Rada galérií Slovenska*)

Spolok architektov Slovenska – Architekti, ktorí na Slovensku žijú a pracujú, alebo k nemu majú vzťah, sa dobrovoľne združujú v Spolku architektov Slovenska, aby jeho prostredníctvom vyvíjali kultúrno-spoločenskú a osvetovú činnosť, podporili utváranie podmienok pre odbornú tvorivú prácu a rozširovali pozitívne výsledky architektonickej tvorby. (zdroj: *web spolku*)

Spolok slovenských knihovníkov a knižníc je najväčšia a najstaršia (založená bola ešte v roku 1946) organizácia združujúca knihovníkov, bibliografov a informačných pracovníkov, knižničné, bibliografické a informačné pracoviská v Slovenskej republike a iných záujemcov. Hlavným cieľom je vytvárať platformu na všestranný odborný, kultúrny a spoločenský rozvoj členstva a zastupovať jeho záujmy pred štátnymi, samosprávnymi a inými orgánmi a organizáciami bez ohľadu na profesijnú, politickú, generáciu a národnostnú príslušnosť. (zdroj: *Spolok slovenských knihovníkov*)

a knižníc) V oblasti literatúry je vzhľadom na veľkosť komunity pomerne veľký počet spolkov, záujmových združení alebo asociácií, ktoré veľmi rozmanitým spôsobom zastupujú záujmy svojich členov a členiek. Tieto organizácie sa medzi sebou odlišujú predovšetkým názorovou a hodnotovou orientáciou, pričom vzťahy medzi nimi možno v nejednom prípade označiť ako antagonistické. Existencia týchto združení sa viaže prevažne k vydávaniu periodických a/alebo neperiodických publikácií, ktoré sú následne týmito subjektami prezentované prevažne dom, a a zriedkavo aj v zahraničí. Medzi najväčšie organizácie patria: **Slovenské centrum PEN** (člen združenia PEN international), **Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska** a **Spolok slovenských spisovateľov**.

Slovenská výtvarná únia je otvorená, nepolitická, ochrannostavovská profesionálna organizácia, zastrešujúca združenia profesionálnych výtvarných umelcov a teoretikov. Je členom medzinárodnej mimovládnej organizácie International Association of Art – I.A.A. UNESCO, má zastúpenie vo Výkonnom výbore IAA EUROPE UNESCO, aktívne sa podieľala na príprave i priebehu Konferencie o právnom a sociálnom postavení výtvarných umelcov v Európe (Paríž, Centre Pompidou, 2008). (Zdroj: web Slovenská výtvarná únia)

Združenie vydavateľov a kníhkupcov je samostatná organizácia založená v roku 1991. Zastupuje stavovské a profesijné záujmy svojich členov a ďalších subjektov pôsobiacich v oblasti knižnej kultúry, ochraňuje vydavateľské a obchodné podnikanie a stará sa o jeho všestranný rozvoj. Zároveň vykonáva poradenskú a informačnú činnosť. Vzniklo ako prirodzený záujem vydavateľov a kníhkupcov pre zastrešenie ich profesijných záujmov. (zdroj: Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR)

Zväz múzeí na Slovensku bol založený v roku 1990 ako profesijné záujmové združenie múzeí v Slovenskej republike. Hlavným poslaním zväzu je reprezentovať múzeá, presadzovať, obhajovať, rozvíjať ich spoločné práva a záujmy a podporovať múzejníctvo. Zväz zastupuje, obhajuje a presadzuje záujmy svojich členov navonok, osobitne vo vzťahu k ich zriaďovateľom, podieľa sa na príprave právnych predpisov a rozvojových koncepcií múzejníctva a uplatňuje profesijné záujmy múzeí. ZMS sleduje a presadzuje dodržiavanie princípov Etického kódexu múzeí ICOM, realizuje alebo sa podieľa na realizácii rôznych foriem vzdelávania a prezentačných aktivít múzeí, vykonáva edičnú a publikačnú činnosť, všestranne propaguje a popularizuje činnosť združenia a jeho členov. (zdroj: Zväz múzeí na Slovensku)

OCHRANNÉ ZVÄZY:

Slovenský ochranný zväz autorský (SOZA) – zastupuje nositeľov práv – autorov, upravovateľov, aranžérov hudby a autorov slovesnej časti diela – textu, libreta, ako aj vydavateľov týchto diel, v ich mene monitoruje použitie hudobných diel na celom území Slovenskej republiky, realizuje výbery autorských odmien, a zároveň pre nich vykonáva administratívny, ekonomický a právny servis. Na základe ich poverenia udeľuje používateľom súhlas na použitie hudby. (Zdroj: web SOZA)

Spoločnosť SLOVGRAM – ochraňuje práva v zmysle Autorského zákona č. 618/2003 Z. z. v znení zákona č. 84/2007 Z.z., udeľuje licencie – zmluvy, ktoré umožňujú uskutočňovanie (vykonávanie) verejného prenosu a vyberá odmeny, a tie následne rozdeľuje výkonným umelcom a výrobcom v zmysle vlastného vyúčtovacieho poriadku. (zdroj: web SLOVGRAM)

- **Jednotlivci** – Umelkyne a umelci v slobodnom povolání, teoretici, kurátorky a pod. Medzi jednotlivcov v nekomerčnej sfére možno zaradiť aj profesionálnych technických pracovníkov, grafických dizajnérov, produkčných pracovníkov a pod., ktorí často fungujú ako drobní živnostníci, ale vzhľadom na svoje pôsobenie vo sfére nezriaďovanej a nekomerčnej kultúry je výška ich príjmov, a teda aj udržateľnosti týchto profesií, rámcovaná možnosťami financovania nezriaďovanej kultúry ako celku.
- **Privátne podnikateľské subjekty pôsobiace v kultúrnom a kreatívnom priemysle (KKP)** – Radíme sem rôzne súkromné produkčné agentúry a filmové spoločnosti, komerčné hudobné kluby, multiplexy, hudobné nahrávacie štúdiá a vydavateľstvá, architektonické a dizajnérske štúdiá, subjekty pôsobiace v odevnom, hernom (počítačové hry) a reklamnom priemysle a pod.

6.1.7 Výskum v oblasti kultúry

Výskum v oblasti kultúry je jednoznačne oblasťou, ktorú možno označiť ako slabú stránku. Na Slovensku sa robí veľmi málo hĺbkových výskumných aktivít a ani tie nevychádzajú z nejakého koncepčného prístupu, a nie sú zastrešené systémovo ani inštitucionálne. Výstižne to opisuje aj koncepčný materiál MK SR, ktorý na základe analýzy ešte z roku 2007 skonštatoval: „*Dlhotrvejúca roztrieštenosť výskumu a vývoja v rezorte, jeho nekoordinovanosť, nesystémovosť riadenia neposkytuje dostatočne kvalitnú kritickú odbornú reflexiu kultúry a chýba aj systematicke monitorovanie kultúry poskytujúce kvalitné dáta na strategické manažovanie celej oblasti*“. (Stratégia rozvoja kultúry SR na roky 2014 – 2020)

Určitá zmena nastala po založení analytického útvaru na MK SR s názvom **Inštitút kultúrnej politiky** (IKP, vznikol v r. 2018), ktorý je súčasťou analytických jednotiek ministerstiev pod vedením Ministerstva financií SR (MF SR). Jedným zo zadaní projektu týchto útvarov s názvom *Hodnota za peniaze* bola aj revízia výdavkov verejnej správy. V roku 2019 vznikol v IKP pod gesciou MF SR dokument *Revízia výdavkov na kultúru*, ktorý možno považovať za prvý komplexný výskumný materiál z dielne MK SR. Cieľom revízie výdavkov na kultúru bolo preskúmať verejné výdavky na kultúrnu politiku, vrátane výdavkov pridružených organizácií rezortu a zhodnotiť efektívnosť týchto výdavkov s dôrazom na dosahovanie lepších výsledkov. Hoci je v materiáli v centre pozornosti prirodzene zriaďovaná kultúra, určité odkazy v ňom bezprostredne súvisia aj s kultúrou nezriaďovanou, teda vychádzajúcou z prostredia OS, resp. z podnikateľskej sféry.

Autorky a autori správy okrem iného konštatujú, že vyhodnotenie výsledkov kultúrnej politiky je výzvou pre absenciu explicitne definovaných cieľov, že kultúrna participácia Slovákov je nižšia ako priemer EÚ, že na kultúru išlo z verejných zdrojov v rokoch 2011-17 približne 0,76 % HDP (1,83 % verejných výdavkov), v roku 2017 to bolo približne 591 mil. eur, pričom priemer krajín EÚ v rovnakom období bol mierne nižší (0,73 % HDP, 1,53 % výdavkov).

Priebežná správa bližšie neanalyzuje súkromné a daňové výdavky na kultúru, ale konštatuje, že „Ústredná štátna správa tvorí 60 % verejných výdavkov na kultúru, zvyšných 40 % prispievajú samosprávy. Výdavky rezortu MK SR boli v roku 2018 vo výške 302,2 mil. eur, najviac prostriedkov smeruje do politik kultúrneho dedičstva (79,1 mil. eur), do politik podpory umenia (66,3 mil. eur) a do nástrojov dotačnej podpory (53,0 mil. eur)“.

Správa tiež konštatuje: „Jednou z najväčších zmien v kultúrnej politike v poslednom období bol vznik nezávislých dotačných fondov (Audiovizuálny fond, Fond na podporu umenia a Fond na podporu kultúry národnostných menšín). Vznikom fondov sa na strane ponuky rozšíril rozsah podporovaných foriem umenia, zaviedli nové formy podpory, zvýšila celková pridelená suma aj podiel pridelenej sumy z celkovej žiadanej. Na strane dopytu vzrástol počet záujemcov o dotácie. O žiadostiach rozhodujú odborné komisie, ktoré zdôvodňujú a zverejňujú svoje rozhodnutia“.

Ďalej sa v správe uvádza: „Ministerstvo kultúry nemá vypracovaný dlhodobý a systematický plán investičných potrieb v oblasti kultúry. Dlhodobý nedostatok investícií do obnov, reštaurovania či rekonštrukcií nehnuteľných a huteľných kultúrnych pamiatok a zbierkových predmetov viedol k postupnému kumulovaniu modernizačného dlhu. Pamiatkový dlh sa odhaduje na 1,8 – 5,5 mld. eur, zbierkový dlh pre obnovu zbierkových fondov na 2,9 mld. eur. Akvizičný dlh zbierkových predmetov múzeí a galérií predstavuje 2,2 mil. eur ročne, akvizičný dlh knižničných fondov 7,9 mil. eur ročne“.

Efektívnejšiemu fungovaniu kultúrnych organizácií (*poznámka: na mysli sa majú zriaďované organizácie*) bráni viacero problémov, ktorými sa bude zaoberať záverečná správa Revízie výdavkov na kultúru (*poznámka: plán jej zverejnenia je rok 2020*). Patrí k nim nedostatočné využívanie viaczdrojového financovania, vrátane vlastných príjmov, plánovanie rozpočtov na krátke obdobie a problémy s výberom vedúcich a riadiacich pracovníkov.

Z výskumného hľadiska by ďalej kultúre a umeniu pomohla podrobná analýza dopytu po kultúrnych produktoch, ktorej absencia zamedzuje prijímať efektívne opatrenia v tejto oblasti. Nutným krokom takéhoto materiálu by mali byť cielene vypracované odporúčania pre zriaďované organizácie, no rovnako tak pre neziskový sektor. Systematická analýza práce s publikom (budovanie, rozširovanie a jeho udržiavanie) absentuje vo všetkých doterajších strategických dokumentoch, pričom publikum je nutnou (hoci nie dostatočnou) podmienkou udržateľnosti značnej časti aktivít v umení a kultúre.

Pokiaľ ide o zriaďované, no rovnako tak neziskové organizácie, podmienkou ďalšieho rozvoja tejto oblasti je tiež rozsiahlejšia analýza výšky a spôsobu finančného odmeňovania umeleckých, produkčných či technických pracovníkov/pracovníčok, vrátane popisu pracovných podmienok, v ktorých sa kultúrne a umelecké aktivity realizujú. Do tejto oblasti možno zaradiť tiež výskum štruktúry zamestnancov a odborných kapacít pôsobiacich v týchto organizáciách, ktoré majú byť zárukou udržiavania ich kvalitatívnej úrovne.

6.1.8 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu (N=774), označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia kultúru a duchovné hodnoty 112 organizácií, čo predstavuje 14,5 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Nie všetky mimovládne organizácie však primárnu oblasť svojho pôsobenia v dotazníku uviedli. Ak teda vezmeme do úvahy iba počet tých mimovládnych organizácií, ktoré uviedli primárnu oblasť svojho pôsobenia (N=606, t. j. 78,3 % z celkového počtu mimovládnych organizácií), podiel oblasti kultúra a duchovné hodnoty (samozrejme, pri nezmenenom absolútnom počte týchto organizácií) vzrastie na 18,5 %. Oblasť kultúra a duchovné hodnoty je tak druhou, za športom (25,8 %, resp. 33 %), najviac zastúpenou oblasťou spomedzi všetkých sledovaných oblastí.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť kultúra a duchovné hodnoty nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí 203 z celkového počtu organizácií, čo predstavuje 26,2 % z celkového počtu organizácií, čo je viac ako štvrtina organizácií, a zároveň pomyselná tretia priečka v zastúpení tejto oblasti, tretia za vzdelávaním (37 %) a športom (34,2 %). Oblasť kultúra a duchovné hodnoty tak patrí k najviac zastúpeným oblastiam spomedzi všetkých mimovládnych organizácií zapojených do výskumu.

Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Počty v cieľových skupinách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa za posledné obdobie pozorovateľne líšia. Prehľad počtov ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľových skupinách dokazuje tabuľka 1.

Z počtu 100 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt 58 % uviedlo, že ich cieľová skupina má v posledných troch rokoch zvyšujúcu sa tendenciu. Iba 2 % uviedli, že tento počet sa znižuje, zatiaľ čo 17 % ich uviedlo, že počet sa nemení. 23 % organizácií uvádza, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií v ich cieľovej skupine za dané obdobie kolíše.

Z uvedených údajov vyplýva, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií v mimovládnych organizáciách, pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt má rastúcu tendenciu (takmer 3/5 z organizácií). Počet organizácií s klesajúcimi počtami sledovaných parametrov (2 %) je oveľa nižší, než počet tých organizácií, ktoré početne stagnujú (necelá 1/5) alebo

kolíšu (necele 1/4). Tieto údaje možno interpretovať ako podstatné zvýšenie angažovanosti občanov v podobe členstva v mimovládnych organizáciách, pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, čo je v súlade s informáciami o skutkovom stave.

Tabuľka 1 **Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny za posledné 3 roky v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Cieľová skupina	Počet	%
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie rastie	58	58
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie znižuje	2	2
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení	17	17
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše	23	23
Spolu	100	100,0

Pôsobnosť mimovládnych organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Pôsobnosť organizácií sa z hľadiska oblasti ich pôsobenia význame líši ($p = 0,000$). Prehľad pôsobnosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt dokumentuje tabuľka 2.

Tabuľka 2 **Charakteristika pôsobnosti organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt za posledné tri roky (2016 – 2018)**

Charakteristika pôsobnosti organizácie	Počet	%
Komunitná (vybraná časť obce)	3	2,9
Miestna (obec, resp. okres)	26	25,2
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	25	24,3
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	8	7,8
Celoslovenská (štátna)	26	25,2
Európska	11	10,7
Globálna	4	3,9
Spolu	103	100

N = 103

Územnú pôsobnosť mimovládnych organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt možno opísať ako veľmi heterogénnu. Z hľadiska početnosti možno tieto organizácie rozdeliť na 4 približne rovnako veľké skupiny, z ktorých posledná je rozčlenená na 4 podskupiny bez pozorovateľných vnútorných väzieb. Najviac organizácií (26, t. j. cca 1/4 z celku) uviedlo pôsobenie na miestnej (t. j. lokálnej: obec alebo okres) a celoslovenskej (t. j. štátnej) úrovni. Tieto územia boli bezprostredne nasledované regionálnou pôsobnosťou (25, t. j. necelá 1/4 z celku). Poslednú štvrtinu reprezentuje súčet 4 úplne rozdielnych podskupín, konkrétne najviac bola zastúpená európska úroveň (11, t. j. cca 1/10 z celku), nasledovaná „v rámci viacerých regiónov“ (8, t. j. cca 8 % z celku), globálnou (cca 4 % z celku) a komunitnou (cca 3 % z celku).

Vzhľadom na získané údaje možno konštatovať, že približne polovica z mimovládnych organizácií, ktoré boli súčasťou výskumu, pôsobí na lokálnej alebo regionálnej úrovni, a štvrtina na celoslovenskej úrovni. Približne 15 % organizácií pôsobí na nadnárodnej (t. j. európskej alebo globálnej) úrovni. Európsku úroveň uvádzali organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt významne častejšie než iné organizácie; zo všetkých organizácií, ktoré uviedli niektorú z úrovní, bolo 28 takých, ktoré uviedli európsku úroveň, z ktorých bolo 11 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, čo predstavuje 39,2 % (takmer 2/5) z organizácií, pôsobiacich na európskej úrovni.

Aktivity vykonávané platenými a neplatenými pracovníkmi mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Aktivity vykonávané v mimovládnych organizáciách poskytujú obraz o činnostiach, ktorým sa organizácie venujú a ako sú tieto činnosti rozdelené medzi platených a neplatených pracovníkov a pracovníčky. Prehľad aktivít zobrazuje tabuľka 3.

Mimovládne organizácie primárne pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt disponujú spravidla neplatenými personálnymi kapacitami. Z platených pozícií boli popri organizácii podujatí (13,5 %) najviac zastúpené aktivity, ktoré nesúvisia s jadrovými aktivitami organizácií, ale s prezentáciou činnosti navonok, konkrétne príprava a spracovanie webstránky a pod. (12,6 %), grafické práce (11,7 %), vzdelávanie (necelých 11 %), administratívna činnosť (10 %) a komunikácia s médiami (9 %). Na základe poskytnutých údajov boli identifikované viaceré špecifiká organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Zo štatisticky relevantných dát (Fischer significance = $p < 0,05$) vyplýva, že tieto organizácie:

- i. častejšie ako organizácie v iných oblastiach signalizovali:
 - aa. platených pracovníkov v aktivitách súvisiacich s kultúrnym dedičstvom (AR=2,2),
 - aa. neplatených pracovníkov v aktivitách súvisiacich s kultúrnym dedičstvom (AR=7,4 (!)), v administratívnej činnosti (AR=2,9), prácach súvisiacich s obnovou a opravami kultúrneho dedičstva (AR=2,7), fundraisingu (AR=2,5) a organizácii podujatí (AR=2,4)
- j. menej často ako organizácie v iných oblastiach signalizovali:
 - ba. platených pracovníkov v poskytovaní poradenstva a informácií (AR=-4,5), riadení platených pracovníkov (AR=-4,2), poskytovaní sociálnych služieb (AR=-3,9), vzdelávaní (AR=-3,9), účasti na tvorbe a pripomienkovaní dokumentov (AR=-3,9), riadení dobrovoľníkov (AR=-3,9), administratívnej činnosti (AR=-3,9), fundraisingu (AR=-3,8), obhajobe práva a záujmov (AR=-3,3), aktivitách pre členov organizácie (AR=-3), komunikácii s médiami (AR=-3), účasti na verejnom rozhodovaní (AR=-2,9), organizácii a koordinácii voľnočasových aktivít (AR=-2,8), plnení funkcie trénera alebo rozhodcu (AR=-2,4), publikačnej činnosti (AR=-2,2) a organizácii podujatí (AR=-2,2),
 - bb. neplatených pracovníkov v účasti na tvorbe a pripomienkovaní dokumentov (AR=-2,5).

V organizáciách pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa charakter aktivít od ich vzniku v prevažnej väčšine prípadov (takmer 3/4) nezmenil. Tieto stále vykonávajú v princípe rovnaké aktivity. Vzhľadom na hodnotu AR (=2,2) možno konštatovať, že miera nemennosti, resp. stability aktivít, je v prípade organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt vyššia než vo väčšine ostatných oblastí, s výnimkou športu. Približne rovnaké zastúpenie, menej ako 10 %, reprezentujú nepravidelné alebo podstatnejšie menené aktivity, vrátane aktivít, realizovaných na základe externe nadobudnutých finančných prostriedkov. Z týchto aktivít je oproti celku štatisticky významný parameter aktivít realizovaných s obmenami, podľa aktuálnosti tém, ktoré organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú menej než väčšina ostatných organizácií (AR= -2,8). Získané údaje možno interpretovať ako doklad pomerne stabilného charakteru realizovaných aktivít počas existencie organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt.

Prehľad zistení dokumentujúcich vyhodnocovanie vplyvu aktivít, ktoré realizujú organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, poskytuje tabuľka 5. Súčet percent je vyšší ako 100, nakoľko organizácie mohli uvádzať aj viacero možností.

Tabuľka 3 Aktivity vykonávané platenými a neplatenými pracovníkmi v mimovládnych organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Aktivity	Platení pracovníci		Neplatení pracovníci	
	N	%*	N	%
Poskytovanie sociálnych služieb	0	0	26	23,4
Vzdelávanie, lektorská činnosť, neformálne vzdelávanie	12	10,8	52	46,8
Výskum a vývoj	6	5,4	34	30,6
Publikačná činnosť	6	5,4	38	34,2
Lobovanie	3	2,7	28	25,2
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	0	0	25	22,5
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe dokumentov	1	0,9	21	18,9
Riadenie dobrovoľníkov	3	2,7	54	48,6
Aktivity pre členov organizácie	9	8,1	72	64,9
Riadenie platených pracovníkov	7	6,3	25	22,5
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	8	7,2	66	59,5
Administratívna činnosť	11	9,9	76	68,5
Komunikácia s médiami, PR	10	9	66	59,5
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	15	13,5	79	71,2
Poskytovanie poradenstva a informácií	5	4,5	50	45
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	7	6,3	66	59,5
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	1	0,9	22	19,8
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	1	0,9	30	27
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel a kultúrnych pamiatok	9	8,1	69	62,2
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	3	2,7	39	35,1
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	2	1,8	25	22,5

Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	1	0,9	29	26,1
Poskytovanie grantov, regranting	2	1,8	20	18
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	2	1,8	25	22,5
Tlmočenie a prekladanie	6	5,4	22	19,8
Grafické práce	13	11,7	51	45,9
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	14	12,6	59	53,2
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	1	0,9	17	15,3

N=111

Vo výskume sme ďalej zisťovali, či organizácie menili do svojho vzniku charakter svojich aktivít. Zmena charakteru aktivít organizácie od jej vzniku súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie ($p = 0,000$). Zmenu charakteru aktivít organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt zobrazuje tabuľka 4.

Tabuľka 4 Zmena charakteru aktivít organizácií od ich vzniku, ktoré uvádzajú ako hlavnú oblasť pôsobenia primárne pre kultúru a duchovné hodnoty

Charakter aktivít	Počet	%
Nezmenil sa	65	73
Realizovaný s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	8	9
Realizovaný s obmenami, podľa tém, ktoré sú práve aktuálne	7	7,9
Realizovaný s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	7	7,9
Iná odpoveď	2	2,2

N = 89

Takmer polovica (46 %) organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt označilo, že systematicky využíva vlastné nástroje na vyhodnocovanie vplyvov realizovaných aktivít. Tretina z organizácií uviedla, že aktivity vyhodnocuje len v prípade vyžiadania donorom, alebo ak ide o potrebnú prílohu k projektu. Päťina organizácií žiadne nástroje nevyužíva. Počet organizácií, ktoré systematicky využívajú overené metodiky alebo ktoré vybrali možnosť „iné“, predstavuje spolu iba o čosi viac ako 5 %.

Tabuľka 5 **Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt	Počet	%
Systematické využívanie vlastných nástrojov	42	46,2
Systematické využívanie overených metódik	3	3,3
Len v prípade vyžiadania donorum/potrebná príloha k projektu	30	33
Nevyužívanie nástrojov na vyhodnocovanie aktivít	19	20,9
Iné	2	2,2

N = 91

Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Zameranie organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti významne súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie ($p = 0,000$). Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádzajú významne viac zamerania sa na vzájomnú prospešnosť ako organizácie v iných oblastiach. Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti zobrazuje tabuľka 6.

Tabuľka 6 **Zameranie organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti**

Cieľová skupina	Počet	%
Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	74	82,2
Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby (môže byť určené pre celé Slovensko, ale ide o špecifickú službu, ktorú využíva iba určitý počet ľudí), užívatelia však nemusia byť členovia organizácie	12	13,3
Iba pre členov organizácie	4	4,5
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	0	0

N = 90

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt boli v dominantnej väčšine (viac ako 4/5) zamerané svojimi aktivitami na širokú verejnosť, resp. verejnosť bez obmedzenia. Primárne geografické alebo obsahové hľadisko uviedlo 13 % organizácií a uzavretosť organizácie voči externému prostrediu, korešpondujúcu s realizáciou aktivít výhradne pre členov organizácie, neuviedlo ani 5 % organizácií. Žiadna z organizácií neuviedla výkon aktivít iba pre konkrétneho jednotlivca či rodinu.

Štruktúra odpovedí, resp. preferencie voči ostatným oblastiam pôsobenia mimovládnych organizácií naznačujú špecifiká organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, predovšetkým oveľa väčšiu otvorenosť voči širokej verejnosti (AR=6,3), ktorá je na druhej strane kompenzovaná oveľa nižšími hodnotami využívania aktivít vybraným okruhom ľudí (AR=-4,1) či výlučne členmi organizácie (AR=-3,2).

Miera naplnenia pôvodnej motivácie organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Miera naplnenia pôvodnej motivácie, pre ktorú organizácia vznikla, nesúvisí s oblasťou pôsobenia organizácie. Mieru naplnenia pôvodnej motivácie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt zobrazuje tabuľka 7.

Tabuľka 7 **Miera naplnenia pôvodnej motivácie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Percentuálna miera naplnenia pôvodnej motivácie vzniku organizácie	Počet	%
1 % – 20 %	0	0
21 % – 40 %	3	3,4
41 % – 60 %	11	12,4
61 % – 80 %	22	24,7
81 % – 100 %	53	59,6

N = 89

Už 3/5 organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádza vysokú mieru naplnenia pôvodnej motivácie vzniku organizácie (81 – 100 %). Štvrtina organizácií uvádza mieru naplnenia pôvodnej motivácie na 61 – 80 % a osmina uviedla približne polovičné (40 – 60 %) naplnenie pôvodnej motivácie. Žiadna organizácia neuviedla najnižšiu možnú mieru naplnenia pôvodnej motivácie (1 – 20 %).

Spolupráca organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt s inými subjektmi

Pri všetkých subjektoch, s ktorými mimovládne neziskové organizácie spolupracujú, existujú štatisticky významné rozdiely vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia ($p \geq 0,05$). Subjekty, s ktorými spolupracujú mimovládne organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sú uvedené v tabuľke 8.

Tabuľka 8 Subjekty, s ktorými spolupracujú organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Subjekt	počet	N	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	73	89	82
Regionálna a krajská samospráva	48	87	53,9
Štátna správa	31	88	35,2
Medzinárodné inštitúcie	18	86	20,9
Podnikateľský sektor	33	87	37,9
Vysoká škola/univerzita	14	86	16,3
Základná škola	35	86	40,7
Stredná škola	21	87	24,1
Iné mimovládne organizácie – domáce	54	89	60,7
Iné mimovládne organizácie – zahraničné	25	86	29,1
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	31	87	35,6
Iné	5	86	5,8

N=86 – 89

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt najčastejšie spolupracujú so samosprávou na úrovni mesta/obce (82 % z organizácií, t. j. viac ako 4/5) a s inými domácimi mimovládnymi organizáciami (viac ako 60 % z organizácií, t. j. viac ako 3/5). Organizácie podľa údajov najmenej spolupracujú s vysokými školami a univerzitami (16 %), medzinárodnými inštitúciami (21 %) a strednými školami (24 %). V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach organizácie, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, významne viac uvádzajú spoluprácu s regionálnou, krajskou (AR=3,3) a miestnou samosprávou (AR=2,4) a významne menej spolupracujú s vysokými školami, univerzitami (AR=-2,7) a individuálnymi odborníkmi (AR=-2,7).

Členstvo organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v asociáciách a platformách

Členstvo organizácií v asociáciách, platformách a záujmových združeníach sa vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií líši v každej z možností. Prehľad členstva organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádza tabuľka 9.

Tabuľka 9 Členstvo organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v asociáciách, platforme organizácií či záujmovom združení

Členstvo	Počet	%
Nie sú členmi žiadnej asociácie, platformy a záujmového združenia	64	57,7
Sú členmi neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	11	9,9
Sú členmi neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	4	3,6
Sú registrovanými členmi slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia	7	6,3
Sú registrovanými členmi medzinárodnej asociácie, platformy, a záujmového združenia	4	3,6
Sú „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	1	0,9
Sú platforma organizácií	2	1,8

N = 111 (súčet odpovedí však tvorí iba 93, súčet % preto nepredstavuje 100)

Nadpolovičná väčšina organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uviedla, že nie je členom žiadnej asociácie, platformy ani záujmového združenia. Desatina organizácií uviedla, že je členom neformálnej slovenskej siete organizácií.

V jednotlivých oblastiach pôsobenia organizácií je v oblasti kultúry a duchovných hodnôt významne viac organizácií, ktoré nie sú členmi žiadnych asociácií, platforiem či záujmových združení (AR=6,1), a zároveň významne menej organizácií, ktoré sú registrovanými členmi slovenských (AR=-5,9) a medzinárodných asociácií, platforiem či záujmových združení (AR=-2,9).

Prekážky mimovládnych organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v dosahovaním cieľov

Tabuľka 10 **Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti kultúry
a duchovných hodnôt**

Prekážky	mean	median	mode	Std. dev
Legislatívne prekážky	2,67	3,0	3	1,293
Administratívna záťaž	3,30	3,0	3	1,297
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	2,60	3,0	3	1,300
Nedostatok financií	4,31	5,0	5	0,957
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,46	4,0	5	1,517
Nízke finančné ohodnotenie práce	2,80	3,0	1	1,574
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,02	1,0	1	1,270
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	2,42	2,0	1	1,433
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,21	2,0	1	1,252
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	2,62	3,0	1	1,447
Nezáujem médií	2,86	3,0	3	1,328
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	3,30	3,5	4	1,306
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,52	4,0	5	1,410
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	2,57	3,0	1	1,311
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	2,39	2,0	1	1,336
Konflikty vo vnútri organizácie	1,70	1,0	1	1,039
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,08	2,0	1	1,263
Korupcia a klientelizmus	1,86	1,0	1	1,253
Iné, prosím, doplňte:	-	-	-	-

N = 84

Vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií sa prekážky v dosahovaní ich cieľov odlišovali v týchto prípadoch: nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej správy a samosprávy ($p = 0,000$), nízke finančné ohodnotenie práce ($p = 0,000$), potrebná širokospektrálnosť pracovníkov ($p = 0,000$), nedostatočné zručnosti pracovníkov ($p = 0,018$), nedostatočné

materiálno-technické zabezpečenie ($p = 0,000$) a nepochopenie poslania organizácie ($p = 0,000$). Ani v jednom prípade však neboli rozdiely pôsobené organizáciami, ktoré si za svoju primárnu oblasť spôsobenía zvolili kultúru a duchovné hodnoty.

Na otázku „*Čo predstavuje hlavné prekážky v dosahovaní vašich cieľov?*“ odpovedalo 84 organizácií primárne pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Prehľad zistení o prekážkach organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt poskytuje tabuľka 10. Organizácie mali jednotlivé prekážky ohodnotiť na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenala úplne nevýznamná a 5 veľmi významná prekážka.

Organizácie, ktoré uviedli ako svoju primárnu oblasť kultúru a duchovné hodnoty, najvýznamnejšie pociťujú prekážky jednoznačne v nedostatku financií (mean/priemer = 4,31), ktorý je nasledovaný nedostatkom času (mean = 3,52) a ľudí v organizácii (3,46) s pomerne vyrovnaným skóre. Medzi druhoradé, avšak stále významné prekážky, (priemer, medián aj modus min. na hodnote 3) zaraďujú organizácie nedostatok materiálno-technického zabezpečenia (3,3 – 3,5 – 4) a administratívnu záťaž (3,3 – 3 – 3). Naopak, najmenšie prekážky uvádzajú v interných konfliktoch (mean/priemer 1,70), korupcii, klientelizme (1,86) a vysokej fluktuácii pracovníkov (2,02).

Zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách a projektoch v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Od respondentov vo výskume sme zisťovali aj mieru zapojenia jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. Otázku malo zodpovedať spolu 112 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, na jednotlivé podotázky však odpovedalo 34 – 64 z nich (označených N^o), t. j. odpovede na všetky podotázky boli získané v 341 prípadoch zo 672. Otázky smerovali k určaniu miery participácie v niekoľkých možnostiach za pomoci bodovej škály od 1 – 5 bodov, kde 1 znamená „veľmi nízku mieru participácie“ a 5 „veľmi vysokú mieru participácie“. Prípadne odpovedali, že daná možnosť sa ich organizácie netýka. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 11 a 12.

Z predložených údajov vyplýva čiastočná neochota alebo neschopnosť zodpovedať otázku o spôsobe rozhodovania v príslušnej organizácii. Každopádne, najsilnejšou autoritou („*decision-makerom*“) v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sú spravidla lídri, resp. vedúce osobnosti organizácií, keď im rozhodujúce kompetencie („veľmi

vysoká miera“) prisúdila takmer polovica zo všetkých organizácií v danej oblasti, a teda asi 2/3 z organizácií, ktoré poskytli odpoveď. S odstupom na druhom mieste nasleduje kolektívny rozhodovací orgán (3/10 zo všetkých organizácií). Najnižšia miera rozhodovacej legitimity bola identifikovaná u platených pracovníkov organizácie, ako „veľmi vysokú mieru participácie“ ich označilo necelé 1% zo všetkých organizácií.

Tabuľka 11 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie

Osoby	mean	median	mode	Std. dev	N°
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	4,78	5,0	5	0,629	64
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4,23	5,0	5	1,110	60
Platení pracovníci organizácie	1,97	1,0	1	1,291	34
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t. j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	3,08	3,0	4	1,313	64
Dobrovoľníci	3,1	3,0	3	1,361	59
Užívatelia služieb	2,53	3,0	3	1,255	60

N = 112

Tabuľka 12 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie (v %)

Osoby	Veľmi nízka miera	Nízka miera	Ani nízka, ani vysoká	Vysoká miera	Veľmi vysoká miera	Netýka sa	Neuviedli
Líder/vedúca osoba organizácie	0,9	0	0,9	7,1	48,2	14,3	28,6
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	2,7	1,8	6,3	12,5	30,4	17,9	28,6
Platení pracovníci organizácie	17,9	1,8	5,4	4,5	0,9	41,1	28,6
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu	12,5	2,7	16,1	19,6	6,3	14,3	28,6
Dobrovoľníci	8,9	8	15,2	9,8	10,7	18,8	28,6
Užívatelia služieb	16,1	7,1	20,5	5,4	4,5	17,9	28,6

N = 112

Údaje o osobách podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Vo výskume sme od zástupcov organizácií zisťovali aj bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečovaní služieb a aktivít organizácií. V oblasti kultúry a duchovných hodnôt bolo oslovených 112 organizácií, z ktorých odpovede na jednotlivé otázky poskytlo od 12 do 79 organizácií (počet označený ako N^o). Údaje reflektujú stav a charakteristiky pracovnoprávných vzťahov z roku 2018. Typológia osôb zabezpečujúcich služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt je v tabuľke 13.

Tabuľka 13 **Typy osôb podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Typ osôb	Počet organizácií	% z počtu organizácií v oblasti	Počet osôb	% z celkového počtu osôb
Zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti) (N ^o =78)	12	15,4	44	
Pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo (N ^o =78)	12	15,4		
Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, napr. dobrovoľník (na základe písomnej alebo ústnej dohody), stážista, praktikant (ak to nie je podľa dohody o absolventskej praxi v bode 1 karty C), člen (N ^o =79)	76	96,2		
Spolu	78 – 79			

N=112

Dominantná väčšina, až 96 % organizácií pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádza, že ich služby a aktivity zabezpečujú ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, medzi ktorých

sme zaraďovali dobrovoľníkov, stážistov, praktikantov, ale aj členov. Služby zabezpečené ľuďmi pôsobiacimi v rámci pracovnoprávných vzťahov i zapojenie ľudí pracujúcich na živnosť boli signalizované zhodne, 15 % organizácií.

Na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa v roku 2018 podieľalo spolu 1488 osôb, z tohto počtu bolo viac ako 90 % ľudí bez nároku na finančnú odmenu, 5 % pracujúcich v rámci pracovnoprávných vzťahov a 4,5 % v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov za odmenu. Bližšia charakteristika týchto osôb a ich vzťahov k organizáciám v oblasti kultúry a duchovných hodnôt je v nasledujúcich tabuľkách.

Medzi zamestnaneckými pozíciami v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt dominujú dohody mimo pracovného pomeru. Z celkového počtu 63 osôb bolo 44 zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru, čo predstavuje takmer 70 %. Za nimi nasledujú ľudia zamestnaní na plný pracovný úväzok, ktorých bolo 15 zo 63 osôb, čo je približne štvrtina (23,8 %).

Z hľadiska rodového rozloženia v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v pracovnoprávných vzťahoch prevažujú muži – z celkového počtu zamestnaných ľudí v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva bolo 61,9 % žien a 38,1 % mužov. Tento pomer je porovnateľný aj v prípade osôb, zamestnaných na plný pracovný úväzok či na dohody mimo pracovného pomeru. Naopak, v prípade polovičného alebo iného skráteného úväzku boli uvedené iba 4 ženy a žiaden muž. Výpovedná hodnota údajov však vzhľadom na pomer N a N⁰ (112:12), t. j. zo 112 oslovených organizácií odpovedalo na tieto otázky iba 12 z nich, nie je vysoká.

Okrem ľudí pracujúcich v organizáciách za odmenu v rámci pracovnoprávných vzťahov sme zisťovali aj bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov (napríklad v rámci príkaznej, mandátnej zmluvy, zmluvy o dielo a pod.). Zo 112 organizácií však na túto otázku odpovedalo iba 11 (t. j. 10 %) z nich, ktoré spolu uviedli 18 ľudí. Vzhľadom na pomer odpovedí a ich absencií sú však údaje málo spoľahlivé. Hodnota $p=0,417$. Tabuľka 14.

V 11 organizáciách pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, ktoré poskytli údaje, pracovalo za odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov spolu 18 ľudí, z toho 44,4 % bolo žien a 55,6 % bolo mužov.

Tabuľka 14 **Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov**

	Spolu	Ženy	Muži
Počet ľudí pracujúcich v organizácii za odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov	18 (100 %)	8 (44,4 %)	10 (55,6 %)

N = 11

Ako uvádzame vyššie, na zabezpečení aktivít a služieb organizácií pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa v najvyššej miere podieľajú osoby bez nároku na finančnú odmenu. Ich štruktúru dokumentuje tabuľka 15. Zo 112 organizácií poskytlo relevantné údaje 19, výpočtová hodnota získaných údajov vo vzťahu k celku je preto nízka.

Tabuľka 15 **Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt bez nároku na finančnú odmenu**

Typ osoby	Počet	Ženy	Muži
Aktívni členovia	240	119	121
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	201	119	82
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia (nie sú občanmi SR)	0	0	0
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	0	0	0
Stážisti	0	0	0
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	11	7	4
Spolu osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu	442 (100 %)	240 (54,3)	202 (45,7)

N = 19

Organizácie, ktoré pôsobia primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, využívajú pri svojej práci osoby bez nároku na finančnú odmenu na viacerých pozíciách. Z celkového počtu osôb (442) zapojených v roku 2018 bolo najviac, viac ako polovica, aktívnych členov. Odstup od dobrovoľníkov pracujúcich pre organizáciu však nebol veľký (necelá polovica). Tri kategórie: 1. dobrovoľníci, ktorí nie sú občanmi SR; 2. dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR; 3. stážisti, neboli v údajoch identifikovaní vôbec. Iné osoby boli uvedené iba v obmedzenej miere (cca 2,5 %). Z hľadiska rodového rozloženia aj v prípade osôb bez nároku na finančnú

odmenu pracujúcich v organizáciách je v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt viac zapojených žien (54,3 %) ako mužov (45,7 %).

Prvky manažmentu prítomné v organizácii pri platených pracovníkoch

Tabuľka 16 Prvky manažmentu prítomné v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt pri platených pracovníkoch

Prvky manažmentu	Áno	%	p	Adjusted residual
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	8	11	0,000	-5,1
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	6	8,2	0,000	-4,5
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	7	9,6	0,000	-4,6
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	12	16,4	0,000	-3,7
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	5	6,8	0,000	-4,3
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	1	1,4	0,000	-3,8
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	13	17,8	0,000	-3,5
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	9	12,3	0,000	-3,4
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	6	8,2	0,000	-4,8
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	1	1,4	0,000	-4,6
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii.	0	0	0,000	-3,5
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	5	6,8	0,000	-5,1
Máme vypracovaný systém kariérneho rastu pracovníkov	0	0	0,000	-2,1
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní, umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.	5	6,8	0,000	-5,1

N = 73

42 /

Na otázku: „Aké prvky manažmentu sú v organizácii prítomné pri platených zamestnancoch a pracovníkoch?“ odpovedalo 73 respondentov zastupujúcich organizácie s hlavnou oblasťou pre kultúru a duchovné hodnoty. V sledovanom parametri boli identifikované významné odlišnosti v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach, a to vo všetkých kategóriách. Tabuľka 16.

Z hľadiska existencie prvkov manažmentu možno skupinu organizácií s hlavnou oblasťou kultúry a duchovných hodnôt hodnotiť ako skupinu, ktorá prvky manažmentu aplikuje v oveľa menšej miere ako ostatné organizácie. Iba 3 zo 14 sledovaných kategórií vykázali vyššie početné zastúpenie ako 10 % (podpora pri vykonávaní práce, informovanie o organizácii a oceňovania pracovníkov za ich prínos), žiadna z nich pritom nedosiahla viac ako 20 %. Štyri zo sledovaných kategórií dokonca dosiahli počet kladných odpovedí respondentov 0 alebo 1. Na základe uvedených údajov preto nie je prekvapením, že všetky sledované kategórie dosiahli hodnotu AR nižšiu ako -2.

Prvky manažmentu v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt preto možno interpretovať ako výnimočne málo prítomné, t. j. tieto organizácie aplikujú prvky manažmentu v oveľa menšej miere ako prevažná väčšina organizácií vykonávajúcich aktivity v iných hlavných oblastiach.

Dobrovoľníctvo v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

V organizáciách primárne pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt bola predmetom nášho záujmu aj samotná práca s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Zapojenie špecifických kategórií dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do činnosti organizácií sa líši z hľadiska pôsobenia organizácií pri všetkých kategóriách ($p \geq 0,05$). Prehľad zapojenia v organizáciách, ktorých primárnou oblasťou je oblasť kultúry a duchovných hodnôt, je zobrazená v tabuľke 17.

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt zapájajú do svojich aktivít rôzne kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, pričom nepravidelní dobrovoľníci (78 %) prevažujú nad pravidelnými (35 %). Zapojenie firemných dobrovoľníkov uviedlo necelých 10 % organizácií. V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach, medzi organizáciami pôsobiacimi primárne v oblasti kultúry

a duchovných hodnôt je významne menej takých, ktoré zapájajú pravidelných dobrovoľníkov (AR=-3,2), virtuálnych alebo on-line dobrovoľníkov (AR=-2,7).

Tabuľka 17 **Zapojenie špecifických kategórií dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Kategórie dobrovoľníkov	Počet	N	%
Pravidelní dobrovoľníci (pomáhajú minimálne raz mesačne)	26	74	35,1
Nepravidelní dobrovoľníci (pomáhajú menej ako raz mesačne)	57	73	78,1
Firemní dobrovoľníci	7	72	9,7
Virtuálni/on-line dobrovoľníci	1	72	1,4

N = 72 – 74

Organizácie vo vzťahu k predchádzajúcim otázkam ďalej uvádzali, či počet dobrovoľníkov považujú za dostatočný. Vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií existuje v otázke dostatočnosti počtu dobrovoľníkov štatisticky významný rozdiel ($p= 0,039$). Rozdiel však ani v jednej možnosti nie je spôsobený organizáciami, ktoré za svoju primárnu oblasť pôsobenia uviedli kultúru a duchovné hodnoty (AR bol vždy v rozmedzí -2 – 2). Prehľad odpovedí týchto organizácií poskytuje tabuľka 18. Odpovede uviedlo 67 organizácií z danej oblasti.

Zo 67 organizácií, ktoré za svoju primárnu oblasť pôsobenia považujú kultúru a duchovné hodnoty, považuje počet dobrovoľníkov, s ktorými pracujú, za úplne dostatočný a skôr dostatočný asi dve tretiny organizácií. Za úplne nedostatočný považuje tento počet iba 4,5 %.

Tabuľka 18 **Dostatočnosť počtu zapojených dobrovoľníkov v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Vyjadrenie dostatočnosti počtu zapojených dobrovoľníkov (počet)	Počet	%
Úplne dostatočný	19	28,4
Skôr dostatočný	25	37,3
Skôr nedostatočný	20	29,9
Úplne nedostatočný	3	4,5
Spolu	67	100

N = 67

44 /

Prínosy dobrovoľníkov pre organizácie ich zástupcovia hodnotili na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „vôbec nesúhlasím“ a 5 „absolútne súhlasím“. V 8 prípadoch zo 14 existuje štatisticky významný rozdiel v hodnotení vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácie. Prehľad zistení v organizáciách, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, poskytuje tabuľka 19.

Organizácie, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, vnímajú prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vo viacerých oblastiach. Za najvýznamnejšie oblasti prínosov dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt je možné považovať zvyšovanie kvality služieb a zviditeľnenie organizácie (obidve kategórie viac ako 3/4 oslovených organizácií). Viac ako 2/3 organizácií uviedli súhlas s výrokmí o šírení povedomia o organizácii a rozširovaní poslania organizácie vďaka dobrovoľníkom. Iba necelých 53 % organizácií, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, absolútne súhlasili a súhlasili s výrokom, že bez dobrovoľníkov by nemohli fungovať. Na druhej strane organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt najmenej pociťujú prínosy dobrovoľníkov v oblasti lepšieho porozumenia fungovania organizácie (37 %).

Vzhľadom na nízku hodnotu neboli kategórie s potenciálne významne častejšími alebo menej častými výskytmi konkrétnych odpovedí posudzované (AR tu však iba ľahko presahoval definované hranice).

Pri práci s dobrovoľníkmi sme sa zamerali aj na problémové oblasti. Vybrali sme 14 faktorov, ktoré organizácie hodnotili na stupnici „vôbec nie je problém“, „menej problémové“ a „veľmi problémové“. V štyroch faktoroch sme zaznamenali štatisticky významný rozdiel pri problematických oblastiach spolupráce s dobrovoľníkmi vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií. V dvoch prípadoch boli významné rozdiely v prípade organizácie, ktorých primárnou oblasťou pôsobenia je kultúra a duchovné hodnoty.

Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi nepovažuje za žiaden problém viac ako 86 % z organizácií, čo je významne viac, než v prípade organizácií, pôsobiacich v iných oblastiach (AR=3). Na rovnakú otázku však iba 13,6 % organizácií odpovedalo, že tento parameter je menej problémový, čo je významne menej než iné organizácie (AR=-2,4). Podobnú hodnotu AR(=-2,5) dosiahol pomer odpovede „veľmi problémové“ na otázku o prílišnej administratívnej náročnosti práce s dobrovoľníkmi. Prehľad zistení o všetkých faktoroch poskytuje tabuľka 20.

Tabuľka 19 Prínosy dobrovoľníkov v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Prínosy dobrovoľníkov	Odpovede				
	Vôbec nesúhlasím	Skôr nesúhlasím	Ani nesúhlasím, ani súhlasím	Skôr súhlasím	Absolútne súhlasím
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie (N=58)	7 (12,1 %)	5 (8,6 %)	8 (13,8 %)	14 (24,1 %)	24 (41,4 %)
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby (N=56)	5 (8,9 %)	2 (3,6 %)	5 (8,9 %)	23 (41,1 %)	21 (37,5 %)
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb (N=57)	6 (10,5 %)	5 (8,8 %)	13 (22,8 %)	14 (24,6 %)	19 (33,3 %)
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu (N=59)	3 (5,1 %)	4 (6,8 %)	7 (11,9 %)	21 (35,6 %)	24 (40,7 %)
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete (N=11)	1 (9,1 %)	0 (0 %)	5 (45,5 %)	4 (36,4 %)	1 (9,1 %)
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú (N=52)	7 (13,5 %)	3 (5,8 %)	5 (9,6 %)	18 (34,6 %)	19 (36,5 %)
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu (N=46)	12 (26,1 %)	6 (13 %)	11 (23,9 %)	13 (28,3 %)	4 (8,7 %)
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov (N=42)	6 (14,3 %)	5 (11,9 %)	9 (21,4 %)	15 (35,7 %)	7 (16,7 %)
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov (N=51)	6 (11,8 %)	4 (7,8 %)	6 (11,8 %)	14 (27,5 %)	21 (41,2 %)
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie/dobré meno našej organizácie na verejnosti (N=54)	3 (5,6 %)	2 (3,7 %)	10 (18,5 %)	20 (37 %)	19 (35,2 %)
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti (N=50)	6 (12 %)	2 (4 %)	9 (18 %)	10 (20 %)	23 (46 %)
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie, a tým prispievame k zlepšeniu podmienok života a vzťahov týchto komunít (N=44)	7 (15,9 %)	4 (9,1 %)	10 (22,7 %)	13 (29,5 %)	10 (22,7 %)
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať (N=58)	15 (25,9 %)	5 (8,6 %)	8 (13,8 %)	13 (22,4 %)	17 (29,3 %)
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov (N=50)	10 (20 %)	2 (4 %)	13 (26 %)	11 (22 %)	14 (28 %)

N = 11 – 59

Tabuľka 20 **Problémové faktory pri práci s dobrovoľníkmi v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt (v %)**

Problémové faktory pri práci s dobrovoľníkmi	Vôbec nie je problém	Menej problémové	Veľmi problémové	N
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	20,8	25	54,2	48
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	86,5	10,8	2,7	37
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	43,9	24,4	31,7	41
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov*	55,6	35,6	8,9	45
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi*	86,4	13,6	0	44
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi*	47,5	45	7,5	40
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	25	45,5	29,5	44
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	57,5	35	7,5	40
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	42,9	28,6	28,6	35
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	76,5	20,6	2,9	34
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať*	84,2	7,9	7,9	38
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/v oblasti, ktorej sa venujeme	56,8	29,5	13,6	44
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	43,9	31,7	24,4	41
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	78	12,2	9,8	41

N = 34 – 48

Za najviac problémový okruh je jednoznačne považovaný nedostatok finančných prostriedkov (viac ako polovica, t. j. 54,2 % opýtaných), za ktorým až s odstupom nasleduje nedostatok času na prácu s dobrovoľníkmi (necelá 1/3, t. j. 31,7 % opýtaných). Najmenej problémové sú nedostatočné skúsenosti s dobrovoľníkmi, ktoré za veľmi problémové nepovažoval nikto z oslovených organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt.

Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku (v kontexte legislatívy z roku 2018) v mimovládnych organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Na otázku, či organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvažujú o získaní štatútu registrovaného podniku, odpovedalo 44 organizácií, pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. O získaní štatútu sociálneho podniku uvažovala necelá sedmina (13,6 %) z organizácií, zvyšok (86,4 %) o získaní tohto štatútu neuvažoval. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie s hlavným zameraním na kultúru a duchovné hodnoty v téme uvažovania o získaní štatútu sociálneho podniku štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Údaje dokumentuje tabuľka 21.

Tabuľka 21 **Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Uvažovala/uvažuje organizácia o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku	Počet	%
Áno	6	13,6
Nie	38	86,4
Neodpovedalo	0	0

N = 44

Priestory, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú svoje aktivity

V otázke priestorov, v ktorých organizácie vykonávajú svoje aktivity, bol medzi organizáciami zameranými na kultúru a duchovné hodnoty a ostatnými organizáciami identifikovaný jediný štatisticky významný rozdiel, a to v oblasti menej častého využívania prenajatých priestorov za komerčné nájomné (AR=-3,1), než v prípade ostatných organizácií. Prehľad priestorov, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú aktivity, poskytuje tabuľka 22.

Tabuľka 22 **Priestory, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú svoje aktivity**

Typy priestorov	Počet	%	N
Vlastné priestory	7	12,7	55
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	7	13	54
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	8	14,8	54
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	6	11,1	54
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	8	14,8	54
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	14	25	56
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	6	11,1	54
Bezplatne od inak prepojenej osoby	12	22,2	54
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	5	9,3	54
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	6	11,1	54
Inak riešené priestory	6	10,9	55

N= 54 – 56

V type priestorov, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú svoje aktivity, neboli pozorované významné rozdiely. Najviac organizácií bezplatne využíva priestory svojho zriaďovateľa (25 %) alebo inak prepojenej osoby (22,2 %), zvyšok je pomerne rovnomerne distribuovaný medzi ostatné sledované parametre. Organizácie mohli uviesť viac možností, preto súčet percent prisúdený jednotlivým parametrom presahuje 100 %.

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

V otázke existencii webových sídiel či inej formy vlastnej on-line prezentácie sa organizácie venujúce sa kultúre a duchovným hodnotám štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Prehľad o ich prezentácií v tejto sfére poskytuje tabuľka 23.

Z 57 organizácií z oblasti kultúry a duchovných hodnôt má prevažná väčšina (viac ako 3/5, t. j. 61,4 %) vlastnú webovú stránku aj facebook, či iný online profil. Päť organizácií má iba vlastný facebookový profil, tri nemajú ani webstránku, ani profil na sociálnej sieti, dve organizácie uviedli inú

odpoveď a jediná organizácia uviedla, že webstránku má pod stránkou zriaďovateľa, disponuje však vlastným facebookovým profilom.

Tabuľka 23 Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie	Počet	%
Nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	3	5,3
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook, prípadne iné sociálne siete	35	61,4
Máme len vlastnú webovú stránku	11	19,3
Máme webovú stránku pridruženú pod stránkou zriaďovateľa, ale vlastný facebook, prípadne iné sociálne siete	1	1,8
Máme len webovú stránku pridruženú pod stránkou zriaďovateľa	0	0
Máme len vlastný facebook	5	8,8
Iné	2	3,5
Neodpovedalo	0	0

N=57

Skúsenosti organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním zdrojov

Verejné zdroje zo Slovenska

Tabuľka 24 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska

Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska	Počet	%
Úplne negatívne	8	14
Skôr negatívne	10	17,5
Ani negatívne, ani pozitívne	18	31,6
Skôr pozitívne	20	35,1
Veľmi pozitívne	1	1,8
Neodpovedalo	-	-

N = 57

Organizácie z hľadiska skúseností so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska možno rozdeliť na tri približne rovnako veľké skupiny. 31,6 % organizácií uviedlo úplne negatívne alebo skôr negatívne skúsenosti a rovnaký počet nemá žiadne skúsenosti. Zvyšok, necelých 37 % má skôr

50 /

alebo veľmi pozitívne skúsenosti, čo dokazuje aj tabuľka 24.V otázke skúseností so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a ostatnými organizáciami.

Verejné zdroje zo zahraničia

S verejnými zdrojmi zo zahraničia nemá 17 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt ani pozitívnu ani negatívnu skúsenosť, čo predstavuje necelé 2/5 z týchto organizácií (39,5 %). Počet úplne alebo skôr negatívnych skúseností (spolu viac ako 50 %) podstatne prevyšuje počet organizácií, ktoré uviedli skôr pozitívnu skúsenosť (9,3 %). Veľmi pozitívnu skúsenosť pritom neuviedol nikto. Žiadne významné častejšie alebo menej časté výskyty odpovedí na danú otázku v porovnaní s inými organizáciami pozorované neboli. Viď tabuľku 25.

Tabuľka 25 **Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia**

Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia	Počet	%
Úplne negatívne	15	34,9
Skôr negatívne	7	16,3
Ani negatívne, ani pozitívne	17	39,5
Skôr pozitívne	4	9,3
Veľmi pozitívne	0	0,0
Neodpovedalo	-	-

N = 43

Súkromné zdroje zo Slovenska

So súkromnými zdrojmi zo Slovenska nemá 16 (t. j. 30,2 %) organizácií so zameraním na kultúru a duchovné hodnoty ani negatívne, ani pozitívne skúsenosti. V ostatných odpovediach prevažovali úplne negatívne alebo skôr negatívne stanoviská (ich súčet spolu predstavuje takmer polovicu – 49 %) nad skôr pozitívnymi (18,9 %) a veľmi pozitívnymi (1,9 %). V otázke skúseností so súkromnými zdrojmi zo Slovenska bol zistený jeden štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami zaoberajúcimi sa kultúrou a duchovnými hodnotami a ostatnými organizáciami, a to v odpovedi „skôr negatívne“, kde hodnota AR dosiahla 2,4, a teda táto odpoveď bola poskytnutá týmito organizáciami významne častejšie než inými organizáciami. Tabuľka 26.

Tabuľka 26 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska

Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska	Počet	%
Úplne negatívne	5	9,4
Skôr negatívne	21	39,6
Ani negatívne, ani pozitívne	16	30,2
Skôr pozitívne	10	18,9
Veľmi pozitívne	1	1,9
Neodpovedalo	-	-

N = 53

Súkromné zdroje zo zahraničia

Skúsenosti so súkromnými zdrojmi zo zahraničia (uvedené v tabuľke 27) nehodnotí 17 (t. j. 41,5 %) organizácií venujúcich sa kultúre a duchovným hodnotám ani pozitívne, ani negatívne. Úplne negatívne ich hodnotí 18 (t. j. 43,9 %) organizácií, päť organizácií skôr negatívne a jediná organizácia skôr pozitívne. Žiadna organizácia nemá úplne pozitívnu skúsenosť so súkromnými zdrojmi zo zahraničia. V téme skúseností so súkromnými zdrojmi zo zahraničia neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami venujúcimi sa kultúre a duchovným hodnotám a ostatnými organizáciami.

Tabuľka 27 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia

Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia	Počet	%
Úplne negatívne	18	43,9
Skôr negatívne	5	12,2
Ani negatívne, ani pozitívne	17	41,5
Skôr pozitívne	1	2,4
Veľmi pozitívne	0	0
Neodpovedalo	-	-

N = 41

Zdroje(príjmy) z vlastnej činnosti

Skúsenosti s príjmami z vlastnej činnosti hodnotí skôr pozitívne 21 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, čo predstavuje najväčší podiel (takmer 2/5, t. j. 39,6 %) odpovedí. Tento počet je nasledovaný 18 organizáciami (viac ako 1/3, t. j. 34 %) bez skúseností. Veľmi pozitívne skúsenosti s príjmami z vlastnej činnosti uviedlo 6 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Odpovede sú zaznamenané v tabuľke 28. Medzi organizáciami pôsobiacimi v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a ostatnými organizáciami neexistuje štatisticky významný rozdiel v téme skúseností s príjmami z vlastnej činnosti.

Tabuľka 28 **Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt s príjmami z vlastnej činnosti**

Skúsenosti so získavaním príjmov z vlastnej činnosti	Počet	%
Úplne negatívne	5	9,4
Skôr negatívne	3	5,7
Ani negatívne, ani pozitívne	18	34
Skôr pozitívne	21	39,6
Veľmi pozitívne	6	11,3
Neodpovedalo	-	-

N = 53

Vykonávanie auditu v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Z 56 organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt 48 organizácií audit nevykonáva. Štyri organizácie venujúce sa kultúre a duchovným hodnotám vykonávajú audit dobrovoľne. Zo zákona povinný audit vykonávajú 4 organizácie. V porovnaní s inými organizáciami bol v prípade organizácií s hlavným zameraním na kultúru a duchovné hodnoty v téme vykonávania auditu zistený štatisticky významný údaj v podobe významne častejšieho uvádzania nevykonávania auditu (AR=2,4). Viď tabuľka 29.

Je zrejmé, že vo väčšine organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt – v prípade výskumu ide o 48 z 56 organizácií – nie je výška príjmov zo štátneho rozpočtu či rozpočtu samosprávy natoľko vysoká, aby bol

požadovaný zo zákona povinný audit. Predpokladáme, že dobrovoľný audit je pre väčšinu organizácií, nielen pre organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, finančne a personálne náročný, a z toho dôvodu ho nevykonávajú.

Tabuľka 29 **Vykonávanie auditu v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt**

Vykonávanie auditu v organizáciách	Počet	%
Robíme zo zákona povinný audit	4	7,1
Robíme audit dobrovoľne	4	7,1
Nerobíme audit	48	85,8
Neodpovedalo	–	–

N = 56

6.1.9 Diskusia

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu (N=774), označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia kultúru a duchovné hodnoty 112 organizácií, čo predstavuje 14,5 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Ide tak o jednu z najpočetnejších zo všetkých oblastí. V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť kultúry a duchovných hodnôt nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobia z celkového počtu organizácií 203, čo predstavuje 26,2 %, čo je viac ako štvrtina organizácií.

Viacerí členovia sektorovej rady pre kultúru a duchovné hodnoty ešte pred začiatkom dotazníkového výskumu s takto pomenovanou oblasťou zdôrazňovali obavu, že takýto názov ponúka veľmi široké možnosti na sebaidentifikáciu veľmi širokému a heterogénnemu spektru aktérov, ktorí sa v ňom rozpoznávajú. Výsledky výskumu túto obavu potvrdili.

Pri ich interpretácii je, z viacerých dôvodov, ktoré čiastočne pomenúvame nižšie, prakticky nemožné predstaviť si konkrétneho aktéra, rovnako ako špecifickú oblasť, ku ktorej jeho odpovede referujú. Nevedno, ako široko alebo úzko tento aktér chápe pojem kultúry, nevedno, či pôsobí v oblasti živej kultúry a umenia, v oblasti ochrany či propagácie kultúrneho dedičstva, rovnako je nejasné, koľko respondentov referovalo k tzv. *duchovným hodnotám*, ako i to, čo si pod nimi vôbec predstavujú. Z výsledkov sa dá napríklad vyčítať, že niekoľko subjektov zo zložky,

možno v rozsahu medzi 5 až 15, pôsobí na profesionálnej úrovni, ale nevedno, čo je špecifickým predmetom ich zamerania, nakoľko obsahová štruktúra dotazníka nevytvorila priestor na detailnejšie vyjadrenie sa k takým aspektom vlastnej činnosti, ktoré sú typické, či dokonca kľúčové, v oblasti kultúry a umenia.

Nízku validitu vstupných údajov (výskumu sa zúčastnilo 112 organizácií, ktoré ako svoju primárnu oblasť určili *kultúru a duchovné hodnoty*), podčiarkuje skutočnosť, že na dominantnú väčšinu otázok odpovedalo iba niekoľko desiatok z nich, pričom aj v odpovediach tejto vzorky sa nachádza niekoľko prekvapujúcich protirečení, čoho následkom je veľmi otázna spoľahlivosť, resp. výpovedná hodnota záverov výskumu.

Napríklad, na jednej strane iba celkovo osem organizácií (z čoho štyri to robia dobrovoľne) uskutočňuje pravidelný audit, ale pre porovnanie, napríklad 25 subjektov uvádza, že pôsobí na celoslovenskej úrovni, ďalších 11 organizácií uvádza európsku pôsobnosť a 4 organizácie dokonca globálnu pôsobnosť. Z celkového množstva organizácií uvádzajúcich takéto typy vlastnej pôsobnosti by bol predpokladateľný vyšší počet subjektov uskutočňujúcich pravidelný audit.

V súvislosti s voľbou vlastnej geografickej pôsobnosti v rámci dotazníka spôsobuje prekvapenie aj zistenie mimoriadne nízkeho počtu organizácií, ktoré by boli súčasťou miestnych, národných či nadnárodných asociácií a platforiem.

Z hľadiska identifikácie významných odlišností oproti ostatným definovaným verejnoprospešným oblastiam a organizáciám v nich pôsobiacim (AR aspoň 4, resp. -4) bolo identifikované nasledovné:

- a. mimoriadne vysoké zastúpenia neplatených pracovníkov v aktivitách súvisiacich s kultúrnym dedičstvom (AR=7,4), mimoriadne nízke zastúpenia platených pracovníkov v oblasti poskytovania poradenstva a informácií (AR=-4,5), či riadení platených pracovníkov (AR=-4,2),
- b. mimoriadne vysoký stupeň otvorenosti (široká verejnosť ako cieľová skupina (AR=6,3) kompenzovaný nízkym stupňom využívania aktivít vybraným okruhom ľudí (AR=-4,1),
- c. mimoriadne vysoké zastúpenie organizácií, ktoré nie sú členmi asociácií či platforiem (AR=6,1) kompenzovaného mimoriadne nízkym počtom organizácií, ktoré sú registrovanými členmi slovenských asociácií (AR=-5,9),
- d. mimoriadne nízky stupeň aplikácie prvkov manažmentu.

Záverom, smerujúc k odporúčaniam, by sme radi sprostredkovali dôležitú poznámku, ku ktorej nás inšpiroval výskum Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej

spoločnosť – časť 4.1. Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky). Táto poznámka súvisí s nejednoznačnosťou postavenia a vnímania rôznych kultúrnych aktérov, ktorých časť je súčasťou neziskového sektora, ďalšia časť je utvorená tzv. zriaďovaným spôsobom a iná časť aktérov vníma túto oblasť ako príležitosť na svoje súkromné podnikanie (základné členenie aktérov v kultúre sme predstavili v rovnomennej podkapitole tohto dokumentu). Autorky výskumnej štúdie podľa nášho názoru pracujú s omnoho vhodnejším pomenovaním oblasti, umožňujúcim prinajmenšom jeho jednoznačnejšie vymedzenie, používajúc slovné spojenie *kultúra a umenie*, ako je to v prípade slovného spojenia *kultúra* a duchovné hodnoty, použitým v dotazníku.

V rámci jednej výskumnej otázky zo štúdie, otázky o miere vnímania užitočnosti mimovládnych organizácií vo vzťahu ku konkrétnym vykonávaným činnostiam, pričom jednou z pomenovaných možností bolo „podporovať rozvoj kultúry a umenia“, mali respondenti umiestniť svoj názor na škále, kde 1 znamená, že ich pokladajú za užitočné a 5, že ich nepokladajú za užitočné, sa podpora kultúry a umenia umiestnila v strede, s hodnotou 2,15 % užitočnosti. Ale to nie je najpodstatnejšie.

V tejto súvislosti je na mieste skôr otázka, koho si rôzni respondenti predstavovali ako organizáciu „podporujúcu rozvoj kultúry a umenia“. Bola to predstava dobrovoľníckeho združenia zameraného na zachovávanie ľudovej kultúry vo vidieckom prostredí alebo predstava súkromnej nadácie oceňujúcej talentovaných umelcov, alebo prípadne predstava nezávislého profesionálneho divadla pôsobiaceho, napr. v Bratislave, Košiciach alebo Prešove, ktorého typickou právnou formou je občianske združenie, o čom podľa nášho názoru drvivá väčšina verejnosti nemá vedomosť. Sú napríklad takéto divadlá (galérie, kultúrne centrá a pod.) nezainteresovanou verejnosťou vnímané ako súčasť neziskového sektora alebo omnoho skôr ako prirodzená súčasť kultúrnej sféry?

Tu rovnako platí, že mnoho samotných aktérov z prostredia nezávislej profesionálnej kultúry s obdobným právnym statusom samých seba vníma najmä ako prirodzenú súčasť kultúrneho, než ako súčasť neziskového sektora, či občianskej spoločnosti, a právnou formou svojej pôsobnosti si zvolili preto, lebo ponúka najpriateľnejšie (jediné) riešenie ich existencie. Ich jediným a úplne legitímnym zmyslom pôsobenia je pritom zaoberať sa tvorbou či (re)produkciami kultúry a umenia v jeho imanentnom zmysle.

Akokoľvek, tak v rámci profesionálnej, ako i neprofesionálnej kultúrnej sféry mimo zriaďovateľskej pôsobnosti štátu, kraja alebo mesta

prirodzene existuje mnoho subjektov, ktoré sú si plnohodnotne vedomé seba ako riadnej súčasti neziskového sektora, a zároveň sú aktívne v mnohých aspektoch fungovania aktívnej a živej občianskej spoločnosti, či už prostredníctvom explicitne angažovaného obsahu svojej kultúrnej (umeleckej) ponuky, alebo v rámci širšieho angažovania sa v rôznych spoločensko-politických pohyboch. Tieto znaky občianskej angažovanosti však môžeme rovnako spozorovať aj pri viacerých aktéroch s iným typom právnej formy či zriaďovateľa.

Odporúčania v oblasti výskumu a získavania dát

Odporúčame zamerať sa na také typy výskumov, ktoré dokážu relevantným spôsobom zainteresovať špecifické skupiny aktérov pôsobiacich v oblasti kultúry a umenia v neziskovom sektore. Vhodné výskumné členenie špecifických skupín by predpokladateľne prinieslo lepšie porozumenie špecifickým potrebám, problémom, resp. deficitom, ktorým čelia rôznorodí aktéri pôsobiaci v tejto oblasti a mohlo by byť nasledovne:

- a. skúmať povahu potrieb a problémov organizácií pôsobiacich na profesionálnej báze v oblasti živej kultúry a umenia,
- b. skúmať povahu potrieb a problémov profesionálnych organizácií pôsobiacich v oblasti ochrany a sprostredkovania kultúrneho dedičstva,
- c. skúmať povahu problémov a potrieb neprofesionálnych aktérov, resp. dobrovoľníckych organizácií pôsobiacich tak v oblasti živej kultúry, ako aj pracujúcich s hmotným či nehmotným kultúrnym dedičstvom.

Rovnako dôležité je dozvedieť sa presnejšie informácie o celkovom množstve aktérov z neziskového sektora, ako aj o kvalite ich činnosti, tak na celoštátnej úrovni, ako aj na úrovni jednotlivých regiónov. Tomuto účelu by podľa nášho názoru prospelo, ak by bolo možné pracovať na systematickom zbere dát o realizovaných projektoch podporených z verejných zdrojov z MK SR, FPU, AVF či KULT MINOR, resp. regionálnych a miestnych dotačných schém, prostredníctvom elektronického, strojovo spracovateľného formátu, ktorý by bol súčasťou vecného vyhodnotenia jednotlivých projektov a umožňoval ich spracovanie pre výskumné účely.

6.1.10 Odporúčania

Odporúčania v oblasti verejných politík:

Vytvoriť a uviesť do praxe funkčný zákon sponzoringu pre oblasť kultúry a umenia

- **Definovanie problému:** Na Slovensku chýba tradícia individuálneho prístupu k podpore umenia a možnosti pre účasť súkromných subjektov v podobe zákona o sponzoringu. Niektoré užitočné nepriame nástroje už boli v minulosti zavedené a pre mnohých aktérov z prostredia občianskej spoločnosti prinášajú dôležité finančné impulzy. Občania, živnostníci a firmy sa môžu priamo rozhodnúť a venovať 2 % zo svojich daní na konkrétny, aj kultúrny účel. Inštitút uchádzania sa o 2 % z daní využíva obrovské množstvo subjektov pôsobiacich tak v oblasti profesionálnej, ako i neprofesionálnej kultúry.

Absencia zákona o sponzoringu na podporu kultúry a umenia je však naďalej prekážkou pre systematické rozvíjanie viaczdrojového financovania aktérov pôsobiacich v oblasti kultúry a umenia bez ohľadu na ich zriaďovateľskú pôsobnosť. Najviac však znemožňuje rozvoj kapacít a udržateľnosti aktérom z prostredia neziskového sektora, pre ktorých financovanie z verejných zdrojov nie je automatické, ako je to v prípade zriaďovaných inštitúcií.

Výdavky súkromného sektora na Slovensku na podporu kultúry výrazne zaostávajú v porovnaní s výdavkami súkromného sektora v zahraničí. Podľa Inštitútu kultúrnej politiky (*Revízia výdavkov na kultúru – Záverečná správa*) sa napr. v roku 2017 takouto formou dostali do slovenskej kultúry zhruba 2 mil. eur, zatiaľ čo v Česku býva objem dvoj- až trojnásobný. V prepočte na obyvateľa je to zhruba 40 centov, v Česku približne 60 centov. Priemerne investoval súkromný sektor do kultúry prostredníctvom sponzorstva vo vybraných štátoch zhruba 5,60 eura, kým napr. v Holandsku to bolo až 17 €.

- **Riešenie:** Domnievame sa, že výdavky súkromného sektora na podporu kultúry a umenia by mohli významne vzrásť v dôsledku prípravy kvalitného sponzorského zákona a jeho uvedenia do praxe. Pri príprave takéhoto zákona by bolo vhodné inšpirovať sa dobrou zahraničnou praxou, rovnako tak by bolo vhodné konzultovať jeho prípravu už od počiatočného štádia s relevantnými zainteresovanými

aktérmi z oblasti kultúry a umenia bez ohľadu na ich zriaďovateľskú pôsobnosť, nakoľko po potrebe zvýšenia výdavkov súkromného sektora a rozvoja viaczdrojového financovania volajú všetci.

Záverom

Ako predostierame, v predošlých častiach textu, pojem kultúry, s ktorým pracujeme, predstavuje zložitý ekosystém pozostávajúci z množstva rôznorodých aktérov a vzťahov spoločne vytvárajúcich celý ekonomicko-spoločenský segment často označovaný aj ako kultúrny a kreatívny priemysel.

Povaha niektorých pomenovaných problémov a deficitov kultúrneho a kreatívneho priemyslu špecificky zasahuje kultúrnych aktérov z prostredia neziskového sektora, avšak základné výzvy v oblasti verejných politík musia byť rámcované záujmom vnímať a porozumieť tomuto zložitému ekosystému ako vzájomne prepojenému celku. Bolo by preto kontraproduktívne poukazovať vo sfére odporúčaní úzko na problematiku aktérov z neziskového sektora.

Vo všeobecnosti platí, že kľúčovou výzvou pre Ministerstvo kultúry SR zostáva potreba vytvorenia komplexnej stratégie rozvoja kultúrneho a kreatívneho priemyslu ako celku, čo rozhodne vyžaduje odlišný prístup, ako dosiaľ. Okrem iného je predpokladom mať k dispozícii správne údaje (potreba vytvorenia satelitného účtu pre oblasť kultúry), porozumieť rôznym inštitucionálnym pozíciám jednotlivých aktérov, ale zároveň ich vnímať rovnocenne a vytvárať vhodné legislatívne a finančné podmienky pre širokú udržateľnosť tohto ekosystému nie len z dôvodu spoločenských prínosov imanentnej hodnoty kultúry a umenia, ale aj z dôvodu nezanedbateľných ekonomických prínosov. V celom segmente kultúrneho a kreatívneho priemyslu, vrátane nadväzných činností, totiž pracuje približne 220 tisíc ľudí, čo poukazuje na potrebu koordinovaného prístupu viacerých ministerstiev pri príprave takejto verejnej politiky.

Od Ministerstva kultúry SR, ako centrálnemu orgánu štátnej správy, je rovnako dôležité požadovať, aby adekvátne motivovalo a metodicky pomáhalo príslušným subjektom krajskej a miestnej samosprávy k vytváraniu regionálnych a miestnych stratégií rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu. Rovnako, ako na národnej úrovni, by príprava týchto stratégií mala participovať s adekvátnym zapojením všetkých zainteresovaných aktérov na jednotlivých úrovniach, rovnako by mala obsahovať zhromaždenie všetkých relevantných dát a ich správnu analýzu. Bez vytvárania systematických podmienok a rôznych nástrojov, okrem iného v podobe

dobře nastavených a dostatočných verejných dotačných schém pre oblasť nezriaďovanej a nekomerčnej kultúry, aj na regionálnej a miestnej úrovni, bude ekosystém kultúry čeliť hrozbe rozkladu a zániku. Obdobie tzv. koronakrízy a drakonických opatrení obmedzujúcich fungovanie, napr. živej kultúry ako dôležitej časti segmentu KKP (v období od marca 2020), poukázalo na potrebu systémových zmien v oblasti verejných politík ostrejšie ako kedykoľvek predtým.

6.1.11 Literatúra a zdroje

- Ministerstvo kultúry SR <http://www.culture.gov.sk>
- Stratégia rozvoja kultúry SR na roky 2014 – 2020
- Revízia výdavkov na kultúru – Priebežná správa (Inštitút kultúrnej politiky, MK SR)
- Revízia výdavkov na kultúru – Záverečná správa (Inštitút kultúrnej politiky, MK SR)
- Stratégia rozvoja kultúry 2015 – 2020, Bratislavský samosprávny kraj
- Nadácia mesta Bratislavy, Hlavné mesto SR Bratislava <https://bratislava.sk/sk/nadacia-mesta-bratislava>
- Občianska spoločnosť 2019 očami dospeléj populácie (18+), výskumná štúdia
- Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.1.12 Zoznam použítých skratiek

a pod.	a podobne
AR	adjusted residual
AVF	Audiovizuálny fond
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CIF	Creative Industry Forum
č.	číslo, čísla
EŠIF	Európske štrukturálne a investčné fondy
FPU	Fond na podporu umenia
HDP	hrubý domáci produkt
I.A.A.	UNESCO International Association of Art UNESCO
ICOM	Medzinárodná asociácia múzeí (International Council of Museums)
IKP	Inštitút kultúrnej politiky
KKP	kultúrny a kreatívny priemysel
KULT MINOR	Fond na podporu kultúry národnostných menšín
MF SR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
mil.	milión
MK SR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
mld.	miliarda
napr.	napríklad
PLAST	Platorma pre súčasný tanec
pozn.	poznámka
r.	rok/roku
resp.	respektíve
SND	Slovenské národné divadlo
SNG	Slovenská národná galéria
SNM	Slovenské národné múzeum
SOZA	Slovenský ochranný zväz autorský
SR	Slovenská republika
ŠUV	škola umeleckého priemyslu
t. j.	to jest
ts.	tsíc
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný
VŠMU	Vysoká škola múzických umení v Bratislave
VŠVU	Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave
Z. z.	Zbierka zákonov Slovenskej republiky
ZMS	Zväz múzeí na Slovensku
ZUŠ	základná umelecká škola

Všeobecne prospešná oblasť: Kultúra a duchovné hodnoty

Vybraná časť publikácie Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti

Vydalo Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Odborná publikácia je vybranou časťou Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti, ISBN 978-80-89051-67-0, ktorá je výstupom národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti, kód projektu v ITMS2014+: 314011V576. Národný projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom operačného programu Efektívna verejná správa.

Bratislava 2020

Táto publikácia bola vypracovaná Ministerstvom vnútra SR/Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti v spolupráci s partnerom národného projektu Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.

ISBN 978-80-89051-72-4

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

